

Multi-Disciplinary Access in Conceptual Design for Advertising of The Public Space

Ivana Chaloska*

Faculty of Mechanical Engineering, Industrial Design, Ss "Cyril and Methodius" University of Skopje, Skopje, Republic of Macedonia

Abstract

Citation: Chaloska I. [Multi-Disciplinary Access in Conceptual Design for Advertising of The Public Space]. SEE J Archit Des. 2022 Feb 11; 10060:89. [MSc] [Macedonian]
<http://doi.org/10.3889/seejad.2022.10060>

Key words: Multidisciplinary; Public space; Conceptualization; Processes; Socio-spatial relations.

***Correspondence:** Ivana Chaloska. Faculty of Mechanical Engineering, Industrial Design, Ss "Cyril and Methodius" University of Skopje, Skopje, Republic of Macedonia. E-mail: ichaloska@gmail.com

Received: 08-Feb-2022; **Revised:** 09-Feb-2022; **Accepted:** 10-Feb-2022; **Published:** 11-Feb-2022

Copyright: © 2022 Ivana Chaloska. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Competing Interests: The author have declared that no competing interests exist.

This master's thesis is a qualitative empirical research for multidisciplinary conceptualization of an urban public space, with emphasis on development processes for affirmation of ecological and social sustainability, and structuring of socio-spatial relations. The research includes an inter-contextual analysis of a comprehensive theoretical context and a specific case study that highlights urban community gardens as potential initiatives for spatial and social reshaping. The findings of the research support a conceptual design of public space that popularly does not result in a tangible product, but can also be activism for rethinking what exists or a continuous process of socio-spatial relations. The research complements the theoretical framework of the design methodology with conceptual analysis of the design as a process of continuous integration of several disciplines.

УНИВЕРЗИТЕТ "СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ", СКОПЈЕ
МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ, СКОПЈЕ

МАГИСТЕРСКА РАБОТА

ПОСТДИПЛОМСКИ СТУДИИ ПО ИНДУСТРИСКИ
ДИЗАЈН И МАРКЕТИНГ

МЕНТОР: ПРОФ. Д-Р СОФИЈА СИДОРЕНКО

СКОПЈЕ

2021

МУЛТИДИСЦИПЛИНАРЕН ПРИСТАП ВО КОНЦЕПТУАЛЕН ДИЗАЈН ЗА ОБЛАГОРОДУВАЊЕ НА ЈАВНИОТ ПРОСТОР

ИВАНА ЧАЛОСКА

|||||
00/__

СОДРЖИНА

00/ ПОСВЕТА [04]

00/ РЕЗИМЕ [05]

01⁰⁶⁻¹⁰

/ ВОВЕД

- 1.1.** Воведување во темата
 - 1.1.1** Образложение
 - 1.1.2** Главно истражувачко прашање
 - 1.1.3** Позадина на темата
 - 1.1.4** Структура на магистерската работа

02¹¹⁻³⁶

**/ КОНЦЕПТУАЛНА
РАМКА И
ТЕОРЕТСКИ
КОНТЕКСТ**

- 2.1** Концептуална рамка
- 2.2** Мултидисциплинарен пристап во дизајнот
 - 2.2.1** Мултидисциплинарен пристап: дефиниции и гледишта
 - 2.2.2** Генерални аспекти за мултидисциплинарен пристап во дизајнот
- 2.3** Одржливост: концептирање на јавниот простор I
 - 2.3.1** Одржлив урбанизам и јавен простор
 - 2.3.2** Општествени градини како јавен простор
- 2.4.** Општествена одговорност: концептирање на јавниот простор II
- 2.5.** Критичка размисла

03³⁷⁻⁴⁹

**/ ИСТРАЖУВАЧКИ
ДИЗАЈН И
МЕТОДОЛОГИЈА**

- 3.1** Главни изведени истражувачки прашања
- 3.2** Опис на истражувачкиот дизајн
- 3.3** Селекција и опис на случајот
 - 3.3.1** Студија на случај: Развивање на прва урбана градина во Град Скопје
- 3.4** Истражувачки процес и прибирање на податоци
- 3.5** Обработка на податоци
 - 3.5.1** Преглед на прибраните податоци за студијата на случај
 - 3.5.2** Процес на обработка на податоците
- 3.2** Критичка размисла за методологијата

04⁵⁰⁻⁷⁶

**/ НАОДИ ОД
ИСТРАЖУВАЊЕТО+
КОНЦЕПТУАЛЕН
МОДЕЛ**

- 4.1** Фоторепортажа од развојните процеси на случајот
- 4.2** Мултидисциплинарен пристап
- 4.3** Дизајнерски процеси
 - 4.3.1** Краток извештај за дизајнерските процеси
- 4.4** Одржливост и општествена одговорност
 - 4.4.1** Белешки од изјави за време на дискусиите со организаторите и учесниците (градинарите)
- 4.5** Концептуален модел

05⁷⁷⁻⁷⁹

/ ЗАКЛУЧОК

00/ ИЗВОРИ [80-83]

00/ АНЕКС [84-87]

00'

ПОСВЕТА

Им благодарам на моите родители за безусловната морална, трпелива и финансиска поддршка за време на моите студии.

Исто така, особено им благодарам на сите членови на здружението на граѓани Зелената Арка и градинарите во општествената градина Бостание што ми дозволија континуирано да ја истражувам оваа иницијатива. Нивната упорност влева надеж за убави градски промени.

И најпосле, ѝ благодарам на мојата менторка проф. Софија Сидоренко, што секогаш беше мошне заинтересирана за моите експериментални дизајнерски идеи и ми помогна академски да го реализирам ова истражување.

00'

РЕЗИМЕ

Оваа магистерска работа е квалитативно емпириско истражување за мултидисциплинарно концептирање на урбан јавен простор, со акцент на развојни процеси за афирмирање на еколошка и општествена одржливост, и структурирање на социо-просторни односи. Истражувањето вклучува интерконтекстуална анализа на сеопфатен теоретски контекст и една специфична студија на случај со која се потенцираат урбаните општествени градини како потенцијални иницијативи за просторно и општествено реобликување. Наодите од истражувањето се поткрепа за концептуален дизајн на јавниот простор којшто популарно не резултира со опиплив продукт, туку може да биде и активизам за реобмислување на она што постои или континуиран процес од социо-просторни односи. Истражувањето ја надополнува теоретската рамка за дизајн методологијата со концептуални анализи на дизајнот како процес од континуирана интеграција од повеќе дисциплини.

Клучни зборови: мултидисциплинарно, јавен простор, концептирање, процеси, социо-просторни односи.

_ПОГЛАВЈЕ бр.

01/
+

ВОВЕД

"If we alienate the living processes of
which we are a part, we end, though
unequally, by alienating ourselves."

Raymond Williams,
"Култура и материјализам
(радикални мислители)",
2005

01/1

ВОВЕДУВАЊЕ ВО ТЕМАТА

01/1.1 ОБРАЗЛОЖЕНИЕ

Во оваа магистерска работа се презентирани резултатите од истражувањето за мултидисциплинарно пристапување во дизајнерските процеси кои ја концептираат просторната и општествената ревивификација. Централниот концепт на истражувањето е концептирањето на одржливоста, социо-просторните односи и општествената одговорност како процеси (а не продукти) во дизајнот за оплеменување на јавниот простор. Истражувањето има цел да ни посочи дека разработката на дизајнерски проекти, без разлика дали се дел од образовниот систем или деловната функционалност на светот, веќе е од несомнена важност да биде субверзивна и желна за современи промени. Покрај тоа, истражувањето нуди и нови, поинакви гледишта во македонската литература за дизајнот како дисциплина и професија, а воедно и можност за “себе-прифаќање” како активни учесници во конструирањето на колективната иднина која што ни следува. Понатаму, истражувањето цели кон воспоставување на едукативна основа за соодветно разбирање на дизајнерските концепти и општествените процеси во проектите за заедниците. Покрај збогатувањето

на концептуалното знаење, истражувањето цели кон генерирање на истражувачки резултати кои се релевантни и корисни за социјалниот и урбаниот развој, како и за дизајнот на нови проекти со слична типологија. Во истражувањето се применува “интерконтекстуална” анализа на различни теории и студии со цел да се проучи универзалноста на феноменот “колаборативно дизајнирање”.

01^{1.2} ГЛАВНО ИСТРАЖУВАЧКО ПРАШАЊЕ

Како дизајнерските концепции и општествениите процеси го реобликуваат и рedefинираат јавниот простор?

Потпрашања:

#Кои се бенефициите од мултидисциплинарниот пристап во дизајнерските концепти за јавен простор?

#Дали примената на експертизата од повеќе дисциплини во дизајнерските концепти води до поефикасна афирмација на еколошката и социјалната одржливост?

01^{1.3} ПОЗАДИНА НА ТЕМАТА

Во современото време во кое што живееме, мошне е комплексно да се воспостави конкретна теоретска рамка за дизајнот како професија и да се дефинира што точно може еден дизајнер да работи. Доколку се земе во предвид глобалната индустрија која е придвижена од технологијата и дигиталната револуција, може да се констатира дека реалноста на којашто сме навикнати постепено го губи својот интензитет на задоволство. За да се надмине презаситеноста на светот со продукти кои се сконцентрирани на една функција и потреба, кон крајот на 20-тиот век и текот на 21-от век, институционално започнуваат да се применуваат алатките од повеќе дисциплини во дизајнерските процеси (пред сè во фазата "design thinking"). Воедно, ваквите промени се генеза за согледување на умешноста и успешноста на дизајнот во холистичките решенија кои предизвикуваат возбуда и задоволство преку концепти кои нудат многу, а употребуваат малку.

Мултидисциплинарниот пристап во дизајнот е сериозна интеграција од различни професионални познавања, што овозможува доктрината на дизајнот етапно да созрева во платформа која ќе поттикне дискусии за потребите на животната средина и општеството, постепено оддалечувајќи се од примарно препишаната цел - производство на "фино

парче индустриски производ”.

Кога во дизајнот се применуваат различни експертизи, вклучувајќи ја и индивидуалната експертизата на општеството, популацијата може постепено да се преименува во одржливи заедници и општествено одговорни жители. Кога општеството се менува, се менува и просторот наоколку, бидејќи креирањето на заедница којашто сака заедно да создава и делува има потреба од флексибилен простор којшто постепено ќе го подобрува квалитетот на живот.

Во суштина, не постои нормативна рамка за теоретизирање и практикување на мултидисциплинарниот пристап во дизајнот. Во развојните етапи од ова истражување, може да се забележи дека јасни знаци за успешна примена на повеќе дисциплини во дизајнот најчесто се согледува во концептите за справување со проблемите во турбулентните урбани средини. Популарно, овие проблеми се забележуваат во форма на дисфункционалност и недоволност од отворени јавни простори - проблематика со којашто светската популација особено се соочува во текот на моменталната пандемија COVID-19.

Како градски пејзаж кој постојано е изложен на екстремни промени и реконструкции, Скопје може да се нарече турбулентна урбана средина со просторни и општествени проблеми. Град Скопје етапно се преобликува во вознеми-

рувачко опкружување со неkontинуиран просторен развој, поларизирано општество и сè уште страда од “големата” македонска транзиција. Нејсе, мора да се земе во предвид дека програмирањето на урбаната површина не може наеднаш еластично да созрее. На моменталната состојба од голема важност може да и бидат и малите, бавни чекори кои нема да предизвикаат неочекувана промена во сосема нов градски систем. Отаде, во истражувањето се анализираат и капацитетите за просторна и социјална урамнотеженост во просторно фрагментираниот Град Скопје, низ мултидисциплинарен дизајнерски процес кој предизвикува визуелно-ситни, но доволно доминантни концепти. Оваа проблематика подетално се разложува во Студијата на случај за проектот на Град Скопје “Развивање на прва урбана градина во Град Скопје” во поглавје 3 (Истражувачки дизајн и методологија). Овој проект беше активно набљудуван и проучуван во временски период од 18 месеци (2019-2021) за целите на оваа магистерска работа.

Методолошката позадина на истражувањето поттекнува од работилницата “Дизајн со социјален импакт Кенија 2017” - едукативна соработка помеѓу Машински Факултет Скопје, University of Nairobi и Zurich University of the Arts.

01^{1.4} СТРУКТУРА НА МАГИСТЕРСКАТА РАБОТА

01/ _ПОГЛАВЈЕ бр.

Поглавје 1 воведува во темата, областа на истражување и главното истражувачко прашање и ја образложува позадината на истражувањето.

02/ _ПОГЛАВЈЕ бр.

Во Поглавје 2 е презентирана концептуалната рамка на истражувањето која го најавува прегледот на теоретската литература. Последователно, се анализираат генералните аспекти во литературата за мултидисциплинарен пристап во дизајнот, а потоа се дискутираат формите и карактеристиките на поимите одговорност во општествена дизајнерските процеси. Главниот фокус на истражувањето во оваа фаза е дефинирање на релевантни процеси во дизајнот за јавен простор кои имаат апсолутна потреба од интеграција на експертизата од различни дисциплини.

03/ _ПОГЛАВЈЕ бр.

Во Поглавје 3 се опишува истражувачкиот дизајн, методологијата, анализата на студија на случај, процесот на прибирање и обработка на податоци, како и критичкиот осврт врз методолошкиот пристап.

04/ _ПОГЛАВЈЕ бр.

Поглавје 4 ги презентира наодите од квалитативното истражување за перцепцијата на мултидисциплинарниот пристап во концептуалниот дизајн за јавниот простор, но не само како процес за ревивификација на процес за афирмација на одржливоста, општествената одговорност и социо-просторните односи. Овие наоди се дискутираат во корелација со теоретската анализа. Последователно, се презентира "концептуалното решение" кое се надоврзува на презентираните наоди.

05/ _ПОГЛАВЈЕ бр.

Последното - Поглавје 5 го опишува заклучокот, теоретскиот и практичниот придонес од квалитативното истражување.

_ПОГЛАВЈЕ бр.

02/ ++

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА И ТЕОРЕТСКИ КОНТЕКСТ

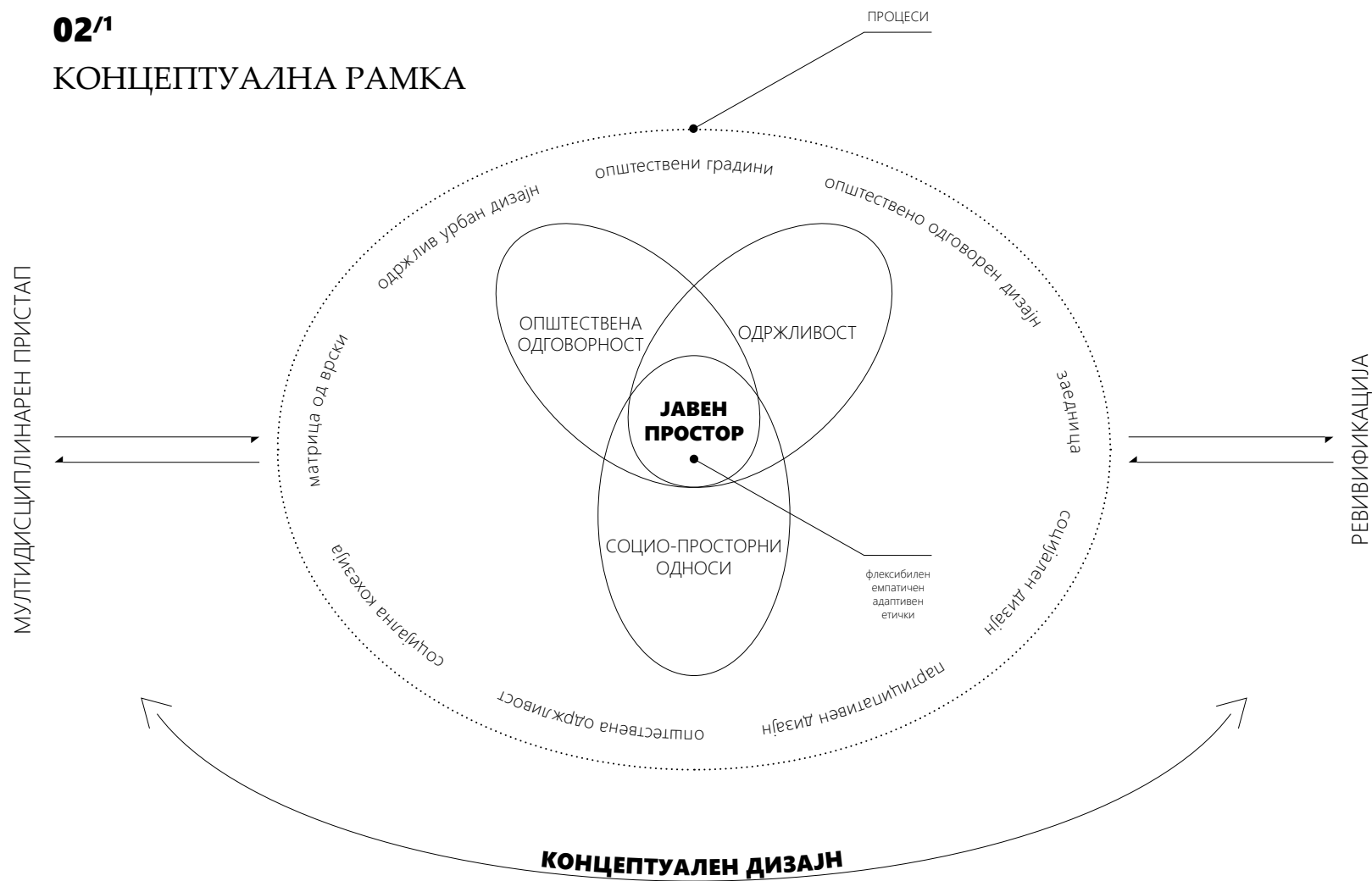
"In an ideal world, social responsibility would be a prerequisite for design, and designers would vow to produce beautiful, useful, positive, responsible, functional, and economical things and concepts that are meaningful additions to - or sometimes subtractions from - the world we live in. Indeed, design deserves such thoughtful consideration."

Paola Antonelli

02/1

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА

02/2

МУЛТИДИСЦИПЛИНАРЕН ПРИСТАП ВО ДИЗАЈНОТ

02/2.1 МУЛТИДИСЦИПЛИНАРЕН ПРИСТАП: ДЕФИНИЦИИ И ГЛЕДИШТА

Ниту една дисциплина не е остров сама по себе. Отаде, дисциплините во никој случај не се дискретни субјекти, туку баш напротив, кога е нужно се преклопуваат, испреплетуваат и позајмуваат една од друга. Кога дисциплината еволуира, може да ја промени својата клучна дефиниција. Со промената на дефиницијата, одредена дисциплина може сè повеќе да се претопува со други дисциплини. Всушност, некои дисциплини се мошне препознатливи по нивниот исклучителен мултидисциплинарен карактер. Следствено, за да може да се реобмисли значењето на една таква дисциплина, потребно е да се направи холистичка матри-ца од меѓусебните врски во контекстот на физичките, општествените и хуманистичките науки.

Мултидисциплинарно се пристапува кога експерти од две или повеќе дисциплини соработуваат, применувајќи ги алатките и знаењето од нивните дисциплини на нови начини

- за решавање на повеќеслојни проблеми кои припаѓаат на одредена област на проучување.^[1]

Мултидисциплинарен пристап е интегрирана студија што настанува кога истражувачите создаваат нови методи и теории за решавање на комплексни проблеми кои ја надминуваат дефиницијата на дисциплината која се истражува.^[2]

Мултидисциплинарниот пристап има цел да ги анализира можностите на секоја дисциплина поединечно, а потоа да направи обид за нивно интегрирање. Оттука, мултидисциплинарноста повикува на моќна цврста основа пред да се направи конкретен потфат. Односно, истражувачот мора да биде добро втемелен во различни дисциплини, бидејќи како и што констатира Allen F. Repko, мултидисциплинарноста е многу повеќе од транзиција на предизвиците од една во друга дисциплина. Мултидисциплинарниот пристап е релативно нова форма на критичко размислување за одреден проблем која повеќе се фокусира на процесот отколку на доменот. Под *процес*, се мисли на етапите и активностите кои се развиваат додека се пронаоѓаат решенија, одговори на прашања, и продлабочени откритија, засновани на селекцијата на конкретни аналитички алатки, независно од тоа каде и како истите настанале. Под *домен*, се мисли на интегрираните дисциплини, нивната историја и нивните супкултури.

Иако ова движење е мошне младо, развивањето на мултидисциплинарни стратегии сè повеќе ги зајакнува дисциплините. Притоа, резултатите од ваквиот пристап не се низи од нови специјализации, туку нивна интегрирана употреба за одговор на различни истражувачки прашања.

Мултидисциплинарниот пристап честопати се дефинира и како револуционерен пристап од страна на одредени експерти, но всушност претставува фундаментална експресија предводена од холизам, а не од редукционизам.^[3]

Ова истражување има за цел да го препознае значењето и примената на мултидисциплинарниот пристап во дизајнот како алатка за разработка на комплексни просторни и општествени проблеми.

02/2.2 ГЕНЕРАЛНИ АСПЕКТИ ЗА МУЛТИДИСЦИПЛИНАРЕН ПРИСТАП ВО ДИЗАЈНОТ

Мултидисциплинарниот пристап во дизајнот го истражува и создава процесот на дизајнирање на концептуално решение или продукт, земајќи ја во предвид нивната целокупна структура преку интеграција на различни дисциплини. Мултидисциплинарниот пристап се развива и станува релевантен само преку континуирана партиципација на секоја инволвирана дисциплина во дизајнот.

Во рамките на дизајнот, обновувањето на квалитетот на поврзаноста помеѓу човекот и животната средина, се канализира преку целосно разбирање на улогата на дизајнот во оваа релација. Додека дизајнот како дисциплина има само формални и структурни параметри, мултидисциплинарното дизајнирање има многу повеќе димензионални варијации.^[4] Овие димензии може да припаѓаат на три главни категории: елементарни параметри (фундаментални и препознатливи за секој дизајнерски процес): функција, форма, структура и пропорција; комплементарни параметри (препознатливи, важни параметри во дизајнот): екологија, ергономија, безбедност и емоции; индуктивни параметри (обично не се свесно земени во предвид при дизајнерскиот процес, но

се присутни поради самиот контекст): култура, историја и психологија. ^(дијаграм 1)

Анализирањето и дефинирањето на морфологијата, методологијата и влијанието на мултидисциплинарниот пристап во дизајнот, сугерираат на тоа дека мултидисциплинарноста може само да го оплеменува значењето на дизајнот, и да го подобрува процесот на дизајнирање и индустриските активности, водејќи кон поодржливо општество.

Имено, во широката парадигма на дизајнерската педагогија, дизајнерите најчесто се обучувани како архитекти, планери, инженери, индустриски дизајнери, графички дизајнери и секој од нив има сопствена дизајнерска пристрасност. Архитектите го замислуваат дизајнот како обликувана ориентација во просторот. Планерите го применуваат дизајнот за имплементација на регулаторни рамки и политики кои ги рефлектираат социјалните и економските вредности. Инженерите го препознаваат дизајнот како ефикасност во производството. Индустриските дизајнери го дефинираат дизајнот како масовно производство и задоволување на потребите на потрошуваштвото. Графичките дизајнери го користат дизајнот како канал за информирање и комуникација со потрошуваштвото. Притоа, ваквиот еkleктичен пристап кон дизајнот создава конфликти и противречности кои ја расцепкуваат неговата едукативна норма.

Во дебатата на доцниот 20ти век за мултидисциплинарниот пристап во дизајнот и постмодерните конотации за животната средина, постои современ парадокс за дефинирање, контролирање и практикување на дизајнот. Овој парадокс потекнува од поларизацијата на современите американски и европски дизајн теории, практики и педагогии: некои се посветени на општествени промени, но, ја игнорираат формата, материјата и просторната распределба; други се посветени на технологија, пресметки и морфологија, но, ги занемаруваат општествените и културните проблеми.^[5]

Bernard Tschumi (1998), тврди дека спротивставеноста на дизајнерските дисциплини која потекнува од ваквата поларизација, се согледува во немоќта на архитектите и дизајнерите да ја усогласат нивната улога (решавање на конвенционални проблеми) со желбата за вклучување на сè повеќе апстрактни концепти. Aseem Inam (2002) како критика на традиционалната примена на дизајнот, предлага пристап во дизајнерскиот процес кој е *телеолошки* (посветен на целта), *каталитички* (насочен кон долготраен процес на развој), *релевантен* (заснован на принципи и хуманистички вредности), и цели кон педагошки модел кој е ориентиран кон партиципативност, специфичност, сеопфатност и пред сè мултидисциплинарност. ^(дијаграм 2)

Отаде, за дизајнот да може да добие поголема вредност како артефакт треба сè повеќе да се фокусира на препознавање

на комплексните врски помеѓу просторот, општеството, економијата и политиката, отколку само да се дизајнира. Современите истражувачи сметаат дека врската помеѓу општеството, дизајнот и животната средина е нераскинлива, а нивната интеграција есенцијална. Токму затоа, за да се справиме со дијагностицираната проблематика на Tschumi за јазот помеѓу *просторното* (замислен, апстрактен простор) и *општественото* (искуството од живеење), притоа, земајќи го во предвид повикот за одговорен и еластичен пристап во дизајнот на Inam, треба да се дефинира нова теоретска рамка за дизајнот.

Ваквата суштинска промена на стожерот на дизајнот, повикува на отстапување од моменталниот модел на дизајнерската матрица во која општествената филозофија, економската ефикасност и просторната распределба постојано се раслојуваат. Со оглед на тоа, интерпретацијата на мултидисциплинарноста во дизајнот креира адаптивен и инклузивен модел на релациони канали помеѓу повеќе диференцијални димензии на дизајнот и животната средина. На овој начин се формулираат системски пристапи засновани на поврзаност, а не на фрагментираност. Поврзувањето поттикнува да се разбере огромната важност на одржливоста и социјалната инклузија како специфични процеси и системи во контекст на дизајнот.

Врз основа на ваквата синтеза на мултидисциплинарниот

пристап во дизајнот, може да се констатира дека дизајнот како артефакт на современите теории и практики треба да генерира значителен придонес во развојот на животната средина и социо-економските процеси. Односно дизајнот треба да одговори на следните прашања:

Дали генерира долготраен квалитет на живот?

Дали е доволно обсурен кон животната средина?

На таков начин, дизајнерите и дизајнерските решенија прераснуваат во катализатори за подобрување на општественото заедништво, економијата и сензитивноста на животната средина.

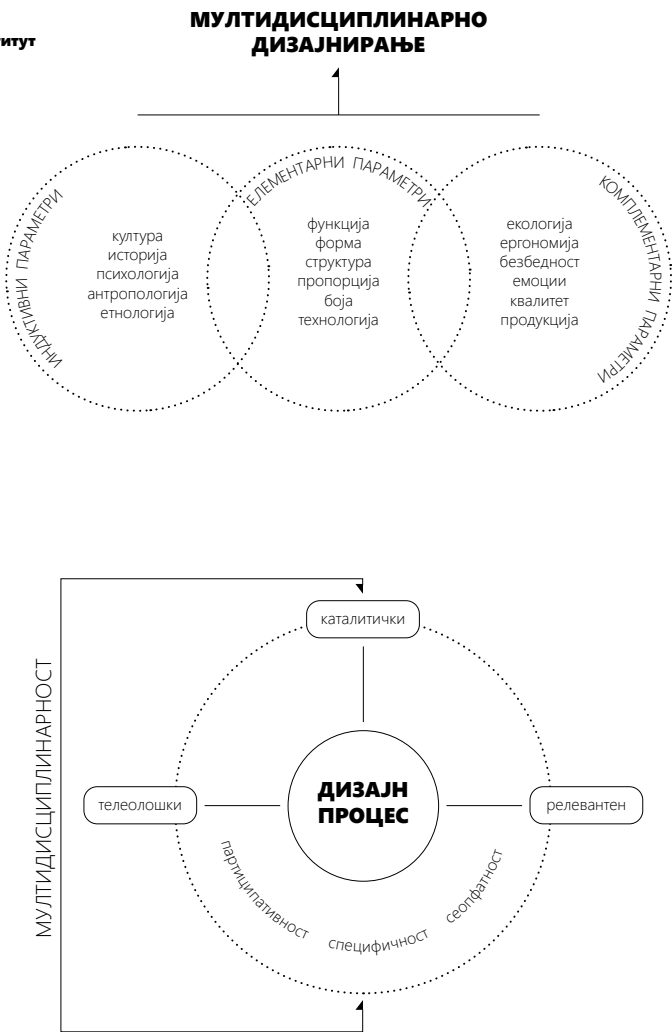
Еден од поважните експерименти за мултидисциплинарен пристап во педагогијата на дизајнот е иницијативата за *Националниот Институт за Дизајн* во Ахмадабад (Индија, 1958-61г.), по теркот на извонредните пионери во современиот индустриски дизајн, Charles Eames и Ray Kaiser Eames. Тогашната влада на Индија побарала нивни препораки за високообразовна програма која ќе ги едуцира дизајнерите да го користат дизајнот како алатка за поткрепување на малите индустрии. По три месеци теренски истражувања во Индија, Charles и Ray го изготвиле познатиот извештај "Индискиот Извештај", во кој јасно ги декларираат своите препораки за воспоставување на институтот.

Дијаграм 1:
трите параметри на
мултидисциплинарното
дизајнирање

Дијаграм 2:
дизајнерскиот процес
според Aseem Inam

Ray Kaiser Eames
Ахмедабад, Индија, 1958

**Национален Институт
за Дизајн**
Ахмедабад, Индија,
1960те/денес

Со цел да обезбедат валидација за сопствената истрага и процеси на реобмислување и реорганизација во педагошката рамка на дизајнот, и да најдат решение за добиениот предизвик, се повикале на обединување на сите дисциплини кои се развиле во современото постоење: социологија, инженерство, филозофија, архитектура, економија, комуникации, физика, психологија, историја, ликовната уметност, антропологија... Притоа, биле постојано свесни дека предизвикот да ги преведат својствените вредности на овие дисциплини во соодветни, испреплетени и конкретни детали ќе биде комплициран, трнлив и непроценливо наградуван.

Ваквиот процес не смеел да започне брзо, туку напротив, систематски и долгорочно да се развива, прераснувајќи во трезна норма за информирана загриженост која е доволно цврста да управува со насоката, квалитетот и крајните вредности на институтот. Воедно, предвиделе дека ваквиот метод на обединување на различни дисциплини сè повеќе ќе се применува во контекст на дизајнот.

Националниот Институт за Дизајн се воспоставил како институт, истражувачка платформа и напреден медиум за едукација со мултидисциплинарна функционална и организациона рамка, поддржан од локалниот владин, невладин и граѓански сектор. Широкиот спектар на дисциплини бил вклучен и во редовната образовна програма, со цел

да се обучат експерти кои кон дизајнерските проблеми ќе пристапуваат интегрирано, земајќи ги во предвид општествените, економските, политичките, културните и проблемите на животната средина.

Неминовно, воведувањето на мултидисциплинарниот пристап во дизајнот е релативно неодамнешен феномен, кој произлегува од обемот и комплексноста на многу интегрирани задачи и потребата од варијабилна експертиза и поделба на трудот.^[6] Мултидисциплинарниот пристап формира дизајн тимови кои ги преплетуваат индивидуалните квалитети на секој експерт во еден “проширен мозок” (матрица), кој содржи завидувачка количина на информации, знаење, искуство, моќ на размислување и создавање. Насоката на современото истражување во дизајнот, постепено и континуирано се трансформира од продукција на артефакт во интеграција на разновидни знаења и вештини, и концептуални решенија за комплексни проблеми.

02/³

ОДРЖЛИВОСТ: КОНЦЕПТИРАЊЕ НА ЈАВНИОТ ПРОСТОР I

02/^{3.1} ОДРЖЛИВ УРБАНИЗАМ И ЈАВЕН ПРОСТОР

Традиционално, урбаниот дизајн е замислен како дизајнерска екстензија која се практикува преку интеграција на архитектурата, урбаното планирање, инженерството и дизајнот. Една од теоретските анализи на овој труд е процесот на афирмирање на одржливоста во дизајнерските концепти за јавен простор, низ призмата на синергијата од дизајн, архитектура, технологија, политика, економија, општество и животната средина (мултидисциплинарно пристапување). Постулираниот, одговорен урбан дизајн се базира на три основни принципи на одржливост: здравје, спецификации на простор и социјална етика. Ваквиот системски пристап со хуманистичка ориентираност ја отсликува несопириливата комплексност на урбаните содржини и ја дефинира уникатноста на она што може да го наречеме одржлив урбан дизајн.

Иако, урбаниот дизајн анализиран од историски аспект се поистоветува со развивањето на урбани средини и градски

пејзажи, во споредба со сродните дисциплини (архитектура, урбано планирање, градежно инженерство и дизајн) е мошне нова современа теоретска и професионална дисциплина. Потрагата по приближна референца за овие сродни дисциплини и соодветна рамка за новородениот дискурс за одржливост, резултираше во дефиниција на урбаниот дизајн како двосмислено соединување на архитектурата, пејзажната архитектура, урбаното планирање, инженерството и дизајнот.^[7] Преиспитувањето на дефиницијата и визионирањето за реконструиран баланс на урбаното и дизајнот се клучни за мултидисциплинарното дизајнирање и просторот како квалитетно опкружување.

На почетокот на третиот милениум, светот се соочува со сè поголема густина на населеност. Што во поширока смисла на зборот значи сè повеќе луѓе, кои конзумираат сè повеќе и повеќе, и сè повеќе загадуваат како резултат на нивните избори и стил на живеење. Отаде, светот има потреба од сè повеќе простор, енергија и ресурси, паралелно со итната потреба од безбедност и тампон-решенија за зголемените можности од светски кризи и катастрофи. Согледувајќи ја моменталната разуздана нестабилност во светот која резултира од Covid-19 пандемијата (2019 - "and still going strong"), може да се каже дека ако некогаш постоела можност за продлабочена трансформација на дисциплините и науките за создавање, тоа е сега. Во неговата книга "Последната понуда на Бога: Преговарање за Одржлива

Иднина”, Ed Ayres (1999) ги сумира четирите главни фактори кои го пореметуваат и трансформираат светот:

пораст на популацијата

пораст на потрошувачката

пораст на отпадот (пораст на ослободувањето на CO₂)

порастот на истребувањето на флората и фауната

Комбинацијата на овие фактори создава комплексна глобална ситуација на која ѝ претстои пад на глобалната економија, скапување на глобалната животна средина, и распаѓање и конфликт во глобалните човечки односи. MVRDV (2007), во својата публикација “KM3: Екскурзија на Капацитети”, предвидува сценарио од екстреман стрес врз капацитетите на нашата планета, токму поради ваквите галопирачки потреби од инфраструктура во еден сосема развлечен свет.

Еколошкиот систем пак, постојано нè потсетува дека сè е поврзано со сè. Врз основа на оваа размисла, фокусот се префрла од разбирање на одржливоста како дефинитивен производ кон вреднување на одржливоста како систем на динамични сврзани процеси: биолошки размени, ефикасно користење и складирање на енергија, и ефективно управување со природните ресурси.

Според теоретската рамка во класичните дела како “Основи на екологијата” (Eugene Odum, Gary Barrett; 1953) и “Дизајн

со природата” (Ian McHarg, 1992), еколошкиот модул во процесот на дизајнирање го поткрепува поимот за одржливост како процес од соодноси помеѓу природните системи (почва, клима, хидрологија), човечките системи (социјални вредности и социјална етика) и економските системи (распределба, дистрибуција и управување со ресурси). Во рамката на одржливиот урбан дизајн што настанува како резултат на системски пристапи, еколошкиот модул додава три важни импликации: 1) просторната меѓузависност и поврзаност е критична за одржлив дизајн, 2) приклучувањето на еколошките системи придонесува одржливоста да се третира како процес, 3) исто така се создаваат канали за поврзување на системите на животната средина со општествените и економските системи, што води до конструкција на една матрица од меѓусебни врски. ^(дијаграм 3/4)

За да може да ја разбереме одржливоста како мотив за мултидисциплинарното концептирање на јавниот простор, мора да го дефинираме и нејзиното општо значење. Одржливоста е дебатата на модерното и постмодерното живеење. Дискусијата за филозофијата на одржливоста се потпира на две главни прашања:

Што е одржливост?

Како почнавме да размислуваме за одржливост?

Дијаграм 3:

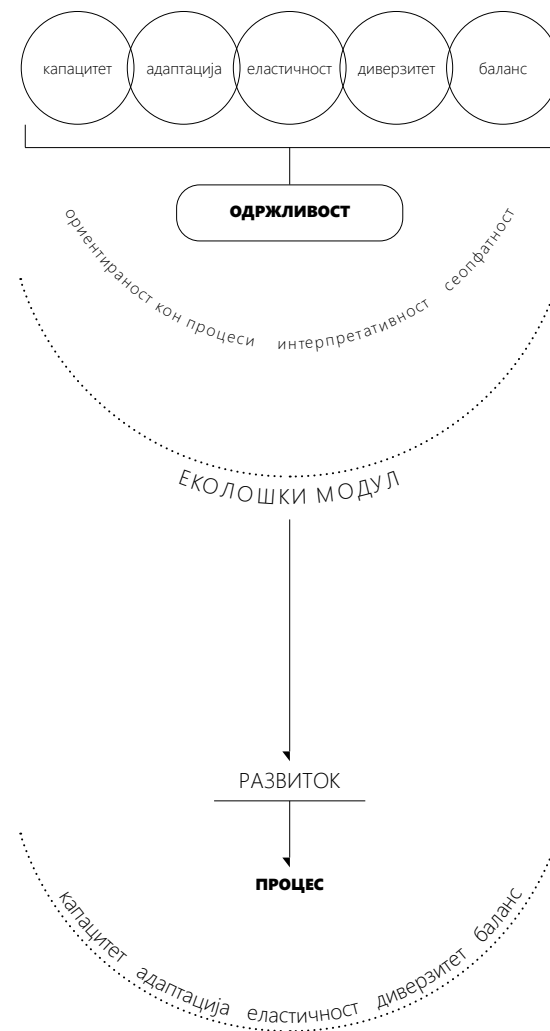
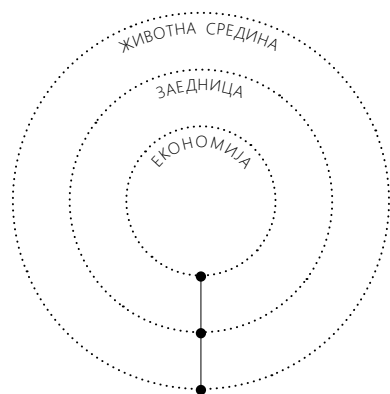
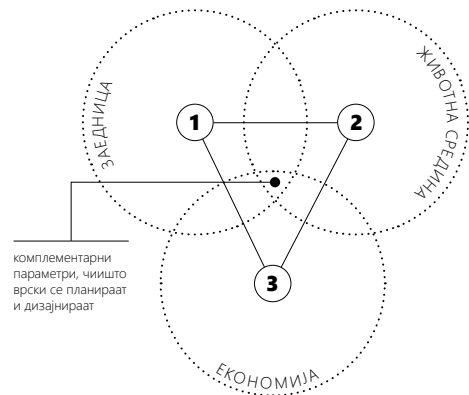
Врските помеѓу параметрите во конвенционалниот (слаб) модел на одржливост

Дијаграм 4:

Врските помеѓу параметрите во постмодерниот (силен) модел на одржливост

Дијаграм 5:

Петте традиции на одржливоста во контекст на еколошкиот модул

HIGH LINE

(2.33km долг, подигнат
линеарен парк)
Дизајн: James Corner Field
Operations, Diller Scoffio +
Renfro, Piet Oudolf (2009)
Локација: Менхетен,
Њујорк

Запуштена, некогашна
централна железничка
пруга (виадукт), реди-
зајнирана во "жив систем"
кој е концептиран и
постојано се развива со
интеграција од повеќе
дисциплини како пејзажна
архитектура, урбан дизајн
и екологија. *High Line*
е инхерентно одржлив
урбан концепт бидејќи
пренаменува парче
индустриска и заборавена
инфраструктура во
екосистем и уникатно
дизајниран простор
за социјализација и
рекреација.

LAKESIDE GARDEN

(парк + градина +
игралиште + кеј)
Дизајн: Ramboll Studio
Dreiseitl (2019)
Локација: Јуронг, Сингапур

Lakeside Garden е одржлив
проект за ревивификација
на урбаниот пејзаж
од локална шума со
слатководни мочуришта,
кој паралелно создава
нов јавен простор за
рекреација и социјални
активности. Слатководно
мочуриште, шумски
предели и пасишта се
примарните екатоени
што ја сочинуваат
оваа одржлива оаза.
Екатоните се разложуваат
на живеалишта за
специфични видови на
флора и фауна. Воедно,
проектот заштитува
3200 постоечки дрвја
кои формираат коридор
за дивотиот свет и
биодиверзитетот.

Овие прашања водат до сознанието дека одржливоста е сеопфатна, интерпретативна и ориентирана кон процеси. Ова истражување нема да ги дефинира нормативните категории и граници на одржливоста туку напротив, ќе ја позиционира одржливоста како активен концепт при дизајнот на јавни простори низ предложената интелектуална рамка која следува. Одржливоста во контекстот на еколошкиот модул, може да се црпи од пет интелектуални традиции: капацитет, адаптација, еластичност, диверзитет и баланс.^[8]

(дијаграм 5)

Капацитетот се однесува на носивоста на едно место со поддршката на популацијата на живи суштества. Капацитетот е можеби еден од најстарите параметри во контекстот на одржливоста. Во урбаната средина, капацитетот значи исполнување на сите услови при инкорпорацијата на желбите на заедницата. Според MVRDV, во моменталниот контекст на општествени, економски и еколошки стрес, потребен ни е град кој ќе ги зголемува капацитетите на неискористениот и запоставениот јавен простор.

Адаптација, вториот параметар, има долга традиција на истражување во биологијата и конзервацијата. Charles Darwin во "За потеклото на видовите" (1859), ги поставува основните принципи на "природна селекција". Во контекст на идејата за природната селекција и еволуцијата на животот, Herbert Spencer го измислил терминот "преживување на физички најподготвените", што во поширока смисла

на зборот значи дека адаптацијата е примарна алатка за преживување во променлив контекст. Оттука, може да се констатира дека под адаптација се подразбира еволутивен процес кој настанал како последица од меѓусебната интеракција помеѓу видовите и помеѓу видовите и животната средина. Со тек на време овој еволутивен процес станува и адаптацијата или "a fit"/вклопување помеѓу организмите и живеалиштето. Во современата литература, адаптација е локална карактеристика што произлегува од вклопувањата кои настануваат во непосреден контекст. Во урбаниот контекст, вклопувањето на една населба зависи од начинот на кој просторните и временските рамки се справуваат со вообичаеното однесување на жителите.^[9]

Еластичноста се надоврзува со поимите за здравје како имунитет и заздравување. Еластичноста, без разлика дали се однесува на поединци или заедници, се заснова на компромис помеѓу организмите/заедницата и надворешните фактори. Според тоа, еластичноста се надоврзува со капацитетот и адаптацијата. Односно, капацитетот, еластичноста и адаптацијата се засноваат на интеракцијата помеѓу елементите во меѓузависниот систем на човечката екологија. Како и адаптацијата, еластичноста е процес на прилагодување преку интеракција.^[10]

Диверзитетот е индикатор за благосостојба, без разлика дали станува збор за екосистем, урбана заедница или

организација.^[11] Диверзитетот се однесува на варијациите и хетерогеноста на членовите на една заедница, како и нивната поставеност во односот на едни наспроти други. Тоа индицира на интеракција, адаптација, толеранција и почит, бидејќи сè додека една разновидна група на суштества истовремено окупира еден ист простор, тие суштества мора да научат како да коегзистираат.

Најпосле, *балансот* се однесува на хармонија и балансирање на “природната” средина и “човечкиот” развој. Балансот значи рамнотежа. Во отворени, сложени и динамични системи како градот, постојат повеќе контрадикторни интереси. Контрадикторните интереси континуирано поставуваат прашања за балансот помеѓу човечката волја и способност и нескротливата моќ на природата.

Во човечката и биолошката термилошка рамка, одржливоста се однесува на тековниот процес “како да живее и да се овековечи” видот во сопствената средина, кој зависи од живеалиштето и развитокот, а не од неговата прокреација. Според тоа, процесот е првобитната заедничка карактеристика на параметрите на одржливоста. Процес, а не продукт, е секогаш присутен во гледиштата за капацитет, адаптација, еластичност, диверзитет и баланс.

Noel Castree (2005), William Cronon (1995), David M. Smith (1994) и David Harvey (1996), го примениле марксистичкиот

пристап во своите истражувања за да ја дефинираат природата како социјална конструкција. Според нивното гледиште, природата и културата не функционираат раздвоено и човечкото разбирање за природата е испреплеткано со вредностите на секој поединец. Clarence Glacken (1967) го надополнил ова гледиште, констатирајќи дека природата е модификувана од моментот кога човекот започнал да го култивира земјиштето и да ги припитомува животните. Следствено, според него не постои недопрена природа. Стожерот на глобалната грижа за денешницата е пореметувањето на балансот помеѓу природата и изградената околина. Ова повторно нè посочува кон примарната цел на одржливоста: постигнување на баланс помеѓу ресурсите што глобалните екосистеми можат да ги обезбедат и ресурсите што човештвото ги зема од истите.

Bill McKibben (1989) во “Крајот на природата”, тврди дека како последица на молскавичната светска урбанизација “вистинската природа” е заменета со “вештачка природа”. Отаде, одржливоста не се однесува на враќање на одамна изгубената природа, туку прифаќање дека човештвото постојано го менува природниот поредок, и токму затоа мора да постои јасна дефиниција за колку човештвото и колку преостанат природен свет може да се поддржат со ресурсите на една планета.

Фактот дека луѓето имаат сè поголема тенденција да го

користат непосредниот отворен, јавен простор за социјална интеракција во своето секојдневие, повторно земјата ја во предвид моменталната кризна ситуација со Covid-19 пандемијата (ограничувањето на основната слобода на движење со посебен акцент на затворениот јавен простор), паралелно ги зголемува потребата од контакт со природата и недостигот од површини, притоа алуирајќи на промена на воспоставените гледишта за отворен, јавен и зелен простор. Тука, теоретската анализа преминува во дополнително истражување за сличностите помеѓу концептот за одржливост и модулите на теоријата за создавање на простор во урбаната педагогија, со цел подобро да се разбере интеграцијата на одржливоста во јавниот простор. Истражувањето продолжува кон сугестијата дека концептуалните решенија за компактни, мали и зелени јавни простори се всушност реализација на одржливоста.

Од раните примери за отворен и јавен простор, може да се согледа дека ваквите урбани средини немале функционална фрагментизација, туку напротив, се применувале за разни активности и цели како социјална интеракција, религиозни обреди и тргување. Исклучоци се забележуваат кај градовите во регионот на Блискиот Исток, каде храмот бил секогаш одделен од пазарот. Во античките грчки градови, токму мултифункционалноста на јавниот простор предизвикала формирање на заедници. Во Антички Рим постоеле три дефинирани концепти на јавен простор:

полузатворен простор кој се позиционирал зад колонадите и се користел како храм или работен простор; улици со објекти за домување, фонтани, продавници и барови кои го стимулирале социјалниот живот; и рекреативни отворени простори како бањи, театри и стадиони, кои најчесто се надополнувале со градини. По распадот на Римското Царство, социјалниот живот започнал да се реконструира во северните делови од Европа, па така катедралите станале главен јавен простор.

За време на ренесансата отворениот јавен простор повторно ја превзел својата функција како простор за социјален живот. Paul Zucker (1970) тврди дека изградбата на јавни простори во Италија и Франција за време на ренесансата, манеризмот и барокот црпила инспирација од антички Рим, водејќи до создавање на модул за јавен простор каде улицата и плоштадот стануваат природно место за репрезентација на активностите на заедниците. До 1600те години јавниот простор започнал да ја губи својата улога во социјалниот живот.

До средината на 1800те (индустриската револуција) започнале да се создаваат јавни паркови и градини со цел да се внесе свеж воздух во натрупаната градска средина, но без социјална функција. Евентуално, ова довело до промена во дефиницијата за јавен простор, бидејќи голем дел од запоставените простори едноставно започнале

да се категоризираат како остатоци од некогашните градови. Воедно, во современата урбана средина постојано настануваат истите промени во дефиницијата за јавен простор кои се последица на приватизацијата и новите начини на живот. Ова е забележано од различни теоретичари кои тврдат дека социјалниот живот поминува низ транзиција од јавен простор во друг облик на простор во градот, или сосема надвор од него во виртуелното опкружување.

Според Nicola Dempsey (2008) и Jan Gehl (1996), несомнено е дека висококвалитетните изградени средини располагаат со добро испланиран јавен простор наменет за социјална интеракција и разни активности кои го дополнуваат секојдневието на луѓето. Јавниот простор се состои од три главни компоненти: физичко/материјално опкружување, активности и значење. Според Edward Relph (1976) јавниот простор не е ограничена територија, туку унија, обликувана од социјалниот, културниот и економскиот контекст, а чувството за простор произлегува од емоциите на човекот и неговата интеракција со материјалните просторни елементи.^(дијаграм 6) Дијаграм 3 сугерира дека одржливоста настанува во точката на преклопување/интеграција на економијата, општеството и животната средина. На сличен начин според дијаграм 6 успешен јавен простор се создава преку интеграција на начинот на перцепција (меморија и искуство), овозможените активности, дизајнот и физичките

атрибути. Одржливиот јавен простор мора да ги задоволува потребите на луѓето и да биде во постојана хармонија со нивното општественото и физичкото опкружување, со цел да придонесе за подобрувањето на нивниот социјален живот. Ваквиот простор е флексибилен и прилагодлив, бидејќи самата природа на неговите компоненти е променлива.

(дијаграм 7)

Луѓето го трансформираат просторот во кој што се наоѓаат во простор во кој што делуваат преку разни креативни процеси. Тоа е фундаментална човечка активност за формирање и одржување на трите компоненти на јавниот простор. Од човечка гледна точка, одржливоста ја демонстрира важноста на човечката апропријација на просторот. Поимот за одржливост во конотација на јавниот простор ги охрабрува луѓето да го дефинираат, конструираат, и контролираат опкружувањето со своите акции, реакции и интеракции. Во состав на формалната рамка на политичките процеси, социјалните идеологии и морфолошките типологии, дизајнирањето на квалитетен јавен простор поткрепено со интеграција на секојдневните активности претставува неформален, но забележителен контраст.

Дијаграм 6:

Дијаграмот на Edward Relph за успешен јавен простор

Дијаграм 7:

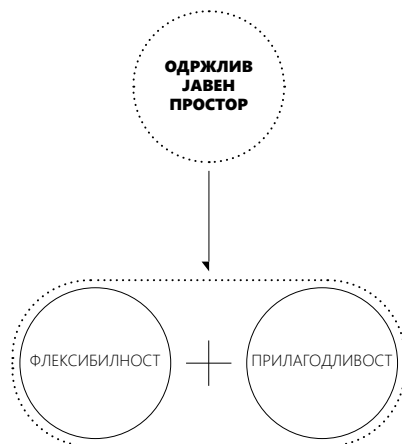
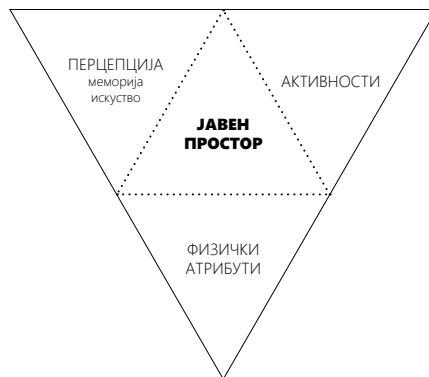
Променливата природа на одржливиот јавен простор

MFO PARK

(парк со различни нивоа)
Дизајн: Raderschallpartner
(2002)

Локација: Цирих,
Швајцарија

Областа каде што денес се наоѓа *MFO Park* за време на индустријализацијата била критично загадена од градежен шут, песок и пепел. Токму затоа, во оваа урбана област во почетокот на 21ви век започнале да се развиваат јавни зелени и шумски површи. *MFO Park* одговорил на оваа иницијатива со голема, отворена, решеткава конструкција, обрасната со стотина ползечки ароматични растенија. Воедно, овој одржлив јавен простор ја подобрува локалната вредност и обезбедува еколошка компензација за денешната, интензивна употреба на оваа урбана област во Северен Цирих.

02^{3.2} ОПШТЕСТВЕНИ ГРАДИНИ КАКО ЈАВЕН ПРОСТОР

Градина претставува моќна метафора за врската која човекот ја гради со самиот себе, со природата, и со изграденото опкружување. Урбаната градина претставува архетип/ симбол, преку кој човекот го идентификува значењето на пејзажот.^[12]

Човекот станува директен учесник во создавањето на пејзажите кога станува одговорен за дизајнот, градењето, раководењето и одржувањето на зелените површини. Ваквите зелени површини добиваат многу подлабоко значење од останатите површини во една урбана сфера. Урбаната бавча или општествена градина постепено станува активна компонента во јавниот простор, која има посебно значење не само за корисниците, туку и за посетителите или оние кои навидум само поминуваат.

Покрај тоа, општествената градина паралелно е и активна компонента во јавното делување на едно соседство или населба, и индицира значаен индивидуален и групен бенефит. Општествената градина како концептуално решение му дава “дух” на јавниот простор и гради квалитетен канал за комуникација помеѓу вештачкиот и природниот свет, исхраната и човекот, индивидуата и заедницата,

биодиверзитетот и екологијата, физичкиот потенцијал и емоцијата.

Во последните години, проектите за општествени градини како концепти за ревивификација на јавниот простор мошне мултидисциплинарно се обмислуваат со цел да ја надоградуваат одржливоста во урбаната околина. Во некои светски метрополи тие се теоретизираат како “одржлив јавен простор на заедницата” или “движење за урбана одржливост”.

Зачестената појава на општествените градини, несомнено е инспирирана од двојните можности и капацитети на неискористените или запуштените јавни површини во урбаните пејзажи, како и од неуспехот на традиционалниот јавен простор (паркови, градини, плоштади, игралишта и сл.), да ги подмири потребите за рекреација и социјализација на општеството. Во Њујорк во 1987та година, се евидентирани повеќе од 600ни општествени градини, додека пак во Сан Франциско од “Лигата на урбани градинари Сан Франциско” се поттикнати повеќе од 60на проекти за општествени градини, со цел до 1996та да има над 100на општествени градини. Филадельфија има повеќе од 1000 проекти за урбана агрикултура, а во некои градови во САД бројот на проекти за општествени градини и урбана агрикултура во целост станува конкурент на бројот на проекти за паркови и останати јавни зелени површини.^[13]

Во Европа, еден од позначајните примери за општествена градина е "Prinzessinnengärten", лоцирана низ турбулентниот градски пејзаж во Берлин. Станува збор за т.н. "номадска бавча" која постојано ја променува својата структура и просторна апропријација, и се адаптира на нескротливото, берлинско, урбано опкружување. Иницијативата настанала во 2009та од идејата на Marko Klausen и Robert Shaw за урбан, пејзажен контраст помеѓу изградените и празните површини. Концептот започнал да се развива во некогашниот изолиран дел на Западен Берлин, а денес најфреквентниот округ Кројцберг. Суштинскиот процес во оваа општествена градина е обмислувањето и дизајнирањето на подвижни садници кои револуционерно проникнуваат низ неискористените, напуштени јавни простори, и во случај на сурови временски услови се релоцираат и складираат во гаражи и подруми. Оваа општествена градина ја афирмира идејата за одржлив јавен простор кој постојано се адаптира на условите и капацитетите на опкружувањето. Покрај тоа, проектот предизвикува дискусии за методите на пристапување во креативните процеси на дизајнот како дисциплина, поттикнува заедништво, и создава матрица од меѓучовечки врски и врски со природата. Prinzessinnengärten е еколошка, одговорна, одржлива, зелена утопија која ги собира јаглеродниот диоксид и радијацијата од воздухот, ја разладува околината, нуди нова животна средина за инсекти и птици, воедно, организира едукативни работилници, јавни настани, берби, пикник и заеднички вечери, повикувајќи на идилична

социјализација.^[14]

Зголемувањето на апетитот за реобмислување и оживување на јавниот простор со концепти за урбано градинарење, е рефлексивна на промената на навиките и потребите на човекот во контекстот на неговото општествено делување. Општествените градини се разликуваат од другите концепти за јавен простор на повеќе начини. Најчесто се дизајнирани, изградени и раководени со партиципација од луѓето кои ги користат. За корисниците и посетителите општествените градини се простор за работа, средби со нови луѓе, социјализација, како и земјиште за одгледување на земојоделски култури. Општествените градини често имаат и мошне променлива естетика, каде се применуваат разновидни материјали, и се засадуваат поразлични растенија отколку во традиционалните паркови и останатите зелени површини. Теоретски, општествените градини може да се дефинираат како демократски простор кој ги рефлектира локалните култури и вредности. Концептирањето на општествените градини сè повеќе станува симбол за локален идентитет и гордост, дополнителна рекреација, и поактивен и одржлив однос со опкружувањето.^[15]

Според психолозите Rachel и Steve Kaplan, општествената градина служи како "реставрирачко искуство", или како можност за опоравување од уморот од секојдневните, турбулентни барања на животот во современ свет.^[16]

PRINZESSINENGÄRTEN

(општествена градина)

Дизајн: Marko Klausen и Robert Shaw (2009)

Локација: Берлин, Германија

Номадска бавча која постојано ја променува својата структура и просторна апропријација, и се адаптира на нескротливото, берлинско, урбано опкружување. *Prinzessinnengärten* е еколошка, одговорна, одржлива, зелена утопија која ги собира јаглеродниот диоксид и радијацијата од воздухот, ја разладува околината, нуди нова животна средина за инсекти и птици, воедно, организира едукативни работилници, јавни настани, берби, пикник и заеднички вечери, повикувајќи на идилична социјализација.

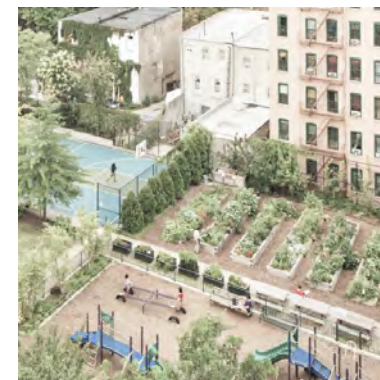
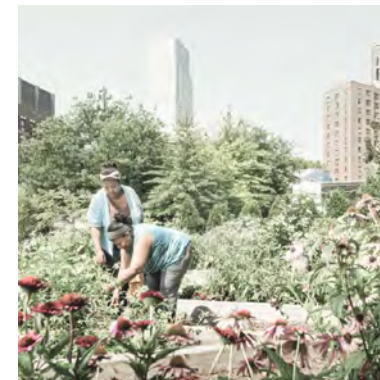
103RD STREET COMMUNITY GARDEN

(општествена градина)

Дизајн: SPACE (2011)

Локација: Харлем, Њујорк

Во соработка со New York Restoration Project, SCAPE ја дизајнирале *103rd Street Community Garden* за да го трансформираат отворениот јавен простор во историски запустениот квартал - Источен Харлем. SCAPE и NYRP развиле концепт на дизајнирање со ангажман на локалната заедница во развојниот процес на градината. Општествената градина е речиси целосно изградена со волонтерски труд и со исклучително ограничен буџет. Од отворањето во 2011, оваа општествена градина служи како витален артефакт во Источен Харлем со разновидни програми за сите генерации.

Општествените градини како концептуални решенија за јавен простор подлежат на низа критични истражувања и анализи. Дизајнот има важна улога во креирањето на значењето на општествените градини. Дизајнерите може да го избегнат концептирањето на “слатки” градини без карактер, доколку директно ги вклучат корисниците на градината во процесот на дизајнирање и планирање, притоа овозможувајќи начини за контрола на просторот кога градините ќе бидат финализирани (примена на партиципативен дизајн). Општествените градини се софистицирани структури, и ги поткрепуваат обидите за решавање на комплексните општествени и еколошки проблем. За да може да се конкретизираат нивните предности и слабости, и за да може да ја стимулираат урбаната одржливост во процесот на дизајнирање и истражување мора детално и мултидисциплинарно да се пристапува.^[17]

“We can begin by doing small things at the local level, like planting community gardens or looking out for our neighbors. That is how change takes place in living systems, not from above but from within, from many local actions occurring simultaneously.”

Grace Lee Boggs

02/4

ОПШТЕСТВЕНА ОДГОВОРНОСТ: КОНЦЕПТИРАЊЕ НА ЈАВНИОТ ПРОСТОР II

Надоврзувајќи се на досегашната теоретска рамка, иако сличен дискурс благо се напоменува во точка 2.3, во овој дел истражувањето повеќе се насочува кон дизајнирањето во јавниот простор како процес за “социјален импакт” и општествена одговорност. Дискурсот дека дизајнирањето и изградбата на физичкото опкружување се процеси кои сносат социјални и етички одговорности не е нов, но значително процветува како каузалитет на урбанистичкиот бум и опаѓањето на пазарот во почетокот на 21-от век. Општествено одговорниот дизајн се среќава под различни називи (меѓу кои: дизајнерски активизам, дизајн за јавен интерес, социјален дизајн, дизајн со социјален импакт и сл.) и не е формално дефиниран, но најчесто се идентификува со активности и однесувања кои вреднуваат правда, еднаквост, партиципација, споделување, одржливост, или практикуваат свесно вклучување во општествени проблеми.

Општествено одговорниот дизајн е концепт кој преферира да ги анализира потребите и искуствата на луѓето, пред

грижите за формата и естетиката. Општествено одговорниот дизајн можеби ќе ги надрасне радикалните перспективи, кои ја критикува конвенционалната пракса и моменталните социо-просторни услови, како и фундаменталните системи на комодификација, субјектификација и експлоатација, формулирајќи подостапни и правични алтернативи.

Ваквото побарување и очекување од дизајнот, може да произлегува и од хуманистичката перспектива која ја претпочита културната вредност и значењето на просторот, ја идеализира демократската граѓанска вклученост, и ја прегрнува утописката визија за алтернативна социо-просторна иднина. Многу често, не се пронаоѓа соодветна и цврста теоретска рамка за општествено одговорен дизајн, и токму затоа дефиницијата се развива со процеси и обиди за решавање на секојдневни општествени проблеми или анализирање на локални потреби. Овој прагматичен пристап вообичаено се соочува со препреки како време, финансии, евалуација и ангажираност, но сепак се стреми да пронајде начини за задоволување на специфични потреби и за создавање на подобри социо-просторни врски. Во доктрината на современиот неолиберален капитализам, применувањето на општествено одговорен дизајн преживува како институционално поддржана програма која честопати се развива низ канали како мали индивидуални или колективни иницијативи за соочување со локални проблеми.

Како што се напоменува претходно, општествено одговорниот дизајн не е нова дизајнерска пракса, и ваквите активности се забележуваат уште во времето на Индустриската Револуција кога дизајнерите и теоритичарите како William Morris и John Ruskin реагирале на социо-просторните услови кои ги доживувале. Во своите истражувања, историчарката Dolores Hayden забележала значаен број на социо-просторни алтернативи кои се развивале во текот на 19от и почетокот на 20от век. Последователно, во 1930те многу активности започнати како иницијативи на “Новиот Договор” (серији од програми, јавни ангажмани, финансиски реформи и регулативи, воспоставени од претседателот Franklin D. Roosevelt во САД, во периодот од 1933та до 1939та), се сметаат за општествено одговорни, додека, 1960те биле процут на алтернативни практики и средини.

Акцентирањето на дизајнот, јавниот простор и мултидисциплинарното концептирање во ова истражување разоткрива постоечки конфузии, најпрво за социо-просторните дијалектики, а потоа и за поимите заедница и изградено опкружување. Отаде, поттикнува понатамошно истражување и применување на алатките од различни дисциплини, за да може да се оптимизира врската помеѓу човекот и неговото опкружување и да се афирмира граѓанската/локалната партиципација во потенцијалниот напредок на функцијата и значењето на јавниот простор.

Од претходниот текст може да се констатира дека еден од најважните аспекти во контекстот на општествено одговорниот дизајн се активностите кои поттикнуваат социо-просторна кохезија и чувството за заедништво - создаваат заедници. Заедницата е интригантна конструкција за која екстензивно се дебатира во социјалната наука, планирањето и дизајнерската литература.

Социјалната наука, во принцип е заинтересирана за испитување на интеракцијата помеѓу индивидуите кои живеат во одредена средина, и дали ваквата интеракција го подобрува општественото поврзување и предизвикува посветеност кон создадената група и идентификуваната средина. Дизајнот, од друга страна првенствено се занимава со истражување и воспоставување на просторни конфигурации и форми кои го стимулираат чувството на заедница и просторната приврзаност. ^(дијаграм 8)

Двете дисциплини се потпираат врз интересот за меѓузависна динамика на просторот и социјалните практики. Според социјално-научното гледиште, физичкиот простор сам по себе не може да биде општествено одговорен. Според Martin Bulmer (1984), а подоцна и според William G. Flanagan (1993), конфигурацијата на физичкиот простор се генерира од логичката рамка на социјалните и економските процеси, а не обратно. Henri Lefebvre е оној кој го преобразил современото теоретско

размислување за социо-просторните врски. Делото на Lefebvre предизвикало револуција во урбаната социјологија; неговите иницијативи за политизирање на социјалната продукција на јавен простор го конструирале 'рбетот за современите напредоци во социјалната теорија.^[18]

Lefebvre го дефинирал просторот како процес, како проекција од неразделни, а сепак променливи физички и социјални содржини, и како активна компонента во конструирањето, одржувањето и предизвикувањето на општествениот поредок. Според неговото гледиште, концептирањето на јавниот простор е модификатор за социјални односи и треба да се стреми кон социјална инклузија. Lefebvre, всушност ја посочил потребата од бунтовност и револуција во науката за дизајнот.

Во контекст на современите општествени промени, постојано среќаваме дизајнери кои превземаат нови улоги како посредници, медијатори и агенти за промена. Мултидисциплинарното пристапување ги поместува практиките на индустрискиот дизајн кои примарно се насочени кон пазарот и потрошуваштвото, кон практики за интервенција и решенија за специфични и комплексни проблеми. Наместо луѓето да се третираат само како пасивни корисници, тие се вклучуваат како активни учесници во процесот на создавање и добиваат можност да го ко-дизајнираат просторот во кој -што делуваат.

Дијаграм 8:

цели на дизајнот и
социјалната наука во
дефиницијата на поимот
заедница

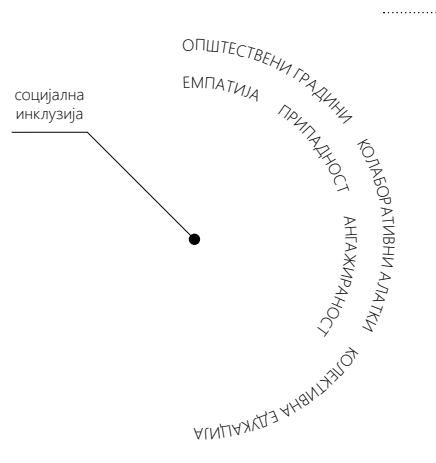
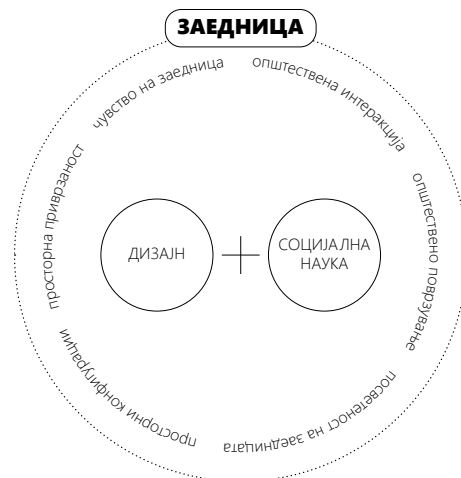
Дијаграм 9:

резултати од
дизајнерското
концептирање во
форма на општествена
одговорност

LE 56/ECO-INTERSTICE

(јавен меѓупростор)
Дизајн: Atelier
d'architecture autogérée
(2006)
Локација: Париз, Франција

Овој проект сè уште ги
истражува можностите
за трансформација на
јавниот меѓупростор во
општествено самоодржлив
простор. Проектот
започнал да се развива во
2006та во Источен Париз,
формирајќи партнерство
помеѓу локалната
самоуправа, локалните
организации, локалните
жители и професионални
асоцијации. Во
сопствената разложена
временска рамка на
конструкција, *Le 56/Eco-
interstice* прераснува во
општествено одговорен
акт бидејќи цели
кон воспоставување
на општествени и
културни мрежи за
општествен ангажман
кој го унапредува
опкружувањето.

Како каузалитет на тоа, дизајнот станува испреплеткан, активен процес во секојдневието на учесниците (соработниците). Бидејќи контекстот, процесот и учесниците се стожерот на ваквиот начин на дизајнерско пристапување, резултатите можеби нема да бидат толку лесно препознатливи како дизајните на Charles Eames или архитектурата на Rem Koolhaas. Многу е пореалистично резултатите во форма на општествена одговорност да се согледаат во ненаметливите општествени градини, колаборативните алатки, па дури и неопипливата форма на колективната едукација. Тоа значи дека резултатите не мора да бидат “убави” во традиционална смисла на дизајнот, но ќе алудираат на емпатија, припадност, ангажираност и социјална инклузија во целост. (дијаграм 9)

02/5

КРИТИЧКА РАЗМИСЛА

Теоретската анализа на литературата во ова истражување создава кохезија помеѓу неколку клучни поими: јавен простор, одржливост, општествена одговорност, социјален и урбан квалитет, социо-просторни односи и заедници. Бидејќи не постои систематизирана теоретска рамка за примената на мултидисциплинарен пристап при дизајнерските процеси во јавниот простор, истражувањето во поглавје 2 се обидува да ја конструира потребата од интеграција на алатките и знаењето од различни дисциплини во концептуалните решенија кои покрај тоа што го облагородуваат јавниот простор, ја збогатуваат неговата суштина и функција.

Истражувањето не навлегува продлабочено во теориите и праксите за урбан дизајн, бидејќи пред сè целта на истражувањето е откривање на дизајн концепти за проблеми кон кои интегрирано се пристапува, а таквите проблеми се комплексни, имаат значително поширок спектар на инкорпорирани филозофии и нивното значење припаѓа во сосема друга димензија. Одржливоста и социјалната инклузија генерално припаѓаат во таа рамка. Интервенциите во урбаниот дизајн се само дел од процесите кои посочуваат на потребата од мултидисциплинарно анализирање и

дизајнирање, со цел да се постигне имплементација на одржливи системи и социјален напредок. Отаде, дизајнот кој -што е дефиниран само врз основа на форма (архитектура), норми (урбано планирање), и ефикасност (конструирање), е проблематичен за одржливоста (не само за екосистемите и природните ресурси, туку се мисли и на социјалната одржливост). Урбаниот дизајн мора да биде општествено одговорен и одржливоста мора да биде вградена во стожерот на неговото значење, но не како форма, норма и ефикасност, туку како човечка и природна благосостојба, социјално подобрување и социјална надеж.

Кога дизајнот се однесува на концептуални решенија за јавен простор, во процесот на создавање, проблемите како енергија, транспорт, климатски промени и отпад не треба да ја засенуваат социјалната етика. Улогата на дизајнот и дизајнерите во јавниот простор може да се согледа и како катализатор за развој на заедници кои се создаваат преку интелектуални и партиципативни процеси.

За многу малку полиња е концизно и јасно дека по природа се мултидисциплинарни, како што е за проучувањето на социо-просторните односи.^[19] Сепак, прегледот од истражувањето и теоретската литература, открива дека автори од различни дисциплини пишуваат и за јавен простор, одржливост, општествена одговорност, социјален и урбан квалитет, и заедници. Доминантните пристапи

потекнуваат од психологија за животната средина, социјална психологија, урбана психологија, антропологија, екологија, историја, географија, урбанизам, архитектура и концептуален дизајн.

Може да се заклучи дека теоретската анализа се залага за т.н. интегрирана перспектива која ја доловува динамиката помеѓу формата и функцијата. Отаде, може да се констатира дека формите (се мисли во јавен простор) истовремено се инкубатори на социјални процеси и продукт од социјални процеси. Формите може да дејствуваат како провизорни платформи за олеснување/овозможување или спречување/забранување на одржливоста и општествената одговорност во дизајнот.

Резимето од теоретската анализа може да смета за генеза на квалитативното истражување во оваа магистерска работа.

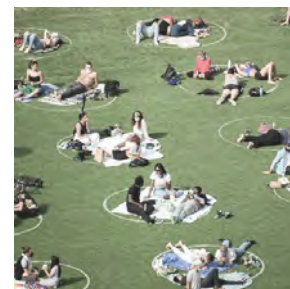
_ПОГЛАВЈЕ бр.

03/ +++

ИСТРАЖУВАЧКИ ДИЗАЈН И МЕТОДОЛОГИЈА

"Ironically, we're still in charge. And that's where design comes in. If you're thinking about a career in design, make it a calling: consider yourself drafted by Mother Nature."

Neri Oxman

Во ова поглавје се објаснува и опишува истражувачкиот дизајн, студијата на случај, методологијата за прибирање и обработка на податоци и квалитативната проценка на метеодолошкиот пристап.

03/1

ГЛАВНИ ИЗВЕДЕНИ ИСТРАЖУВАЧКИ ПРАШАЊА

Суштината во истражувачкиот пристап е продлабоченото истражување на еден случај со неколку изведени истражувачки прашања (спротивно на истражувањето на повеќе случаи со едно прашање). Врз основа на целите на истражувањето, главното истражувачко прашање (Поглавје 1), концептуалната рамка и теоријата (Поглавје 2), како истражувачка рамка изведени се прашањата кои следуваат.

Емпириски истражувачки прашања:

Дали мултидисциплинарните соработки кои целат кон решавање на просторни и општествени проблеми во урбаната средина, формулираат точно одреден микс од дисциплинарни експертизи и ефективна партиципација на засегнатата заедница?

Дали интеграцијата на експерти од различни дисциплини придонесува во ефикасноста и квалитетот на концептуалниот дизајн во јавниот простор?

Дали ваквата интеграција го симплифицира или усложнува дизајнерскиот процес?

Кои дисциплини се вклучени во концептирањето на проектот и какви се нивните фрагментирани и интегрирани придонеси?

Кои дизајнерски процеси се опфатени со истражениот проект?

Кои дизајнерски процеси се успешно реализирани?

Кои дизајнерски процеси се есенцијални, а сè уште се концептираат?

Во каков дизајнерски облик ќе се појават овие процеси?

Како вклучувањето на заедницата во дизајнерските процеси (партиципативен дизајн) ја стимулира локалната општествена одговорност?

Дали дизајнерските процеси го стимулираат создавањето на заедница?

Дали ваквиот начин на концептирање и реализација на дизајнерските процеси го продлабочува искуството на граѓаните за локалните проблеми, и нивниот капацитет за предложување на концепти и решенија?

Дали дизајнерските процеси креираат нови форми на граѓански ангажман?

Кои се бенефициите и вредностите кои организаторите и учесниците ги согледуваат во истражениот проект и што ги поттикнува да се приклучат во дизајнерските процеси?

Со кои дизајнерски процеси развојот на истражениот проект ја афирмира одржливоста во непосредното урбано опкружување?

Кои физички и општествени квалитети организаторите, учесниците и опкружувањето ги препознаваат во истражениот проект?

Дали се подобрува квалитетот на истражениот јавен простор, односно дали покрај учесниците во проектот, бенефицира и непосредното опкружување (соседството/случајните минувачи)?

Како организаторите, учесниците и опкружувањето го

перцепираат развојот на истражениот проект?

Теоретски истражувачки прашања:

Како може да се дефинира мултидисциплинарното пристапување во концептуалниот дизајн за оплеменување на јавниот простор емпириски и теоретски?

Како емпириски се поврзуваат мултидисциплинарноста, јавниот простор, одржливоста, општествената одговорност и дизајнот?

Во какви облици концептуалниот дизајн придонесува во подобрувањето на просторниот и општествениот квалитет?

03/2

ОПИС НА ИСТРАЖУВАЧКИОТ ДИЗАЈН

Истражувачкиот дизајн е концептиран врз основа на квалитативен емпириски пристап. Прибирањето и обработката на квалитативните податоци е проследено со индуктивен-дедуктивен пристап, односно концептите потекнуваат од теоретската и емпириската анализа.

Теоретските параметри во форма на концептуална рамка беа дефинирани пред обработката на податоците (дедуктивен пристап). Воедно, истражувањето е постојано отворено за нови концепти и нови категории кои потекнуваат од емпириските наоди (индуктивен пристап).

Како стратегија во истражувачкиот пристап е применета студија на случај (метод на случај) којашто го проучува проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*. Податоците за развојот на проектот, активностите за ревивификација на јавниот простор и примената на мултидисциплинарното дизајнирање беа документирани со примена на методите на набљудување, активно учество, фокус група (групно интервју) и прашалници.

Истражувачкиот дизајн воспоставува неколку фокални параметри во анализата:

1. Индивидуални и групни перцепции, групни дискусии, размислувања и субјективни искуства на:

учесниците во проектот и организаторите на проектот
непосредното опкружување

2. Објективната перцепција на истражувачот

3. Набљудувачкото искуство од настани и однесувања кои потекнуваат од контекстуалните услови и локалната култура

03/3

СЕЛЕКЦИЈА И ОПИС НА СЛУЧАЈОТ

По деталното истражување на просторните и општествените проблематики во градот Скопје и различните тековни концепти, типологии и пристапи во дизајнерските проекти наменети за нивно подобрување, како случај за продлабочено проучување во оваа магистерска работа беше селектиран проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*. Финалната селекција на проектот беше заснована врз концептуалната рамка на истражувањето (Поглавје 2).

Критериум за селекција:

- # оплеменување на јавниот простор
- # концепти со примена на мултидисциплинарен пристап
- # стимулирање на урбана одржливост
- # стимулирање на општествена одговорност/социјален импакт
- # партиципативен дизајн

Покрај овие параметри, од особена важност беше учесниците во проектот (заедницата) да имаат различна општествена

позадина, етничка култура, животен стил и возраст (односно да не се само група на пријатели кои одлучиле заедно да раззеленуваат). Додека пак, организаторите (тимот кој што го развива концептот) да се експерти од различни дисциплини кои по потреба вклучуваат и дополнителни соработници. Покрај тоа, географски проектот мораше да биде поврзан со урбана населба која има неискористени и запуштени јавни просторни капацитети.

03/3.1 СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ: РАЗВИВАЊЕ НА ПРВА УРБАНА ГРАДИНА ВО ГРАД СКОПЈЕ

Случајот којшто детално се проучува со емпирискиот истражување е општествената градина “Бостание” концептуалното решение на проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*. Општествената градина е концепт во континуиран развој за оплеменување на јавниот простор во населбата Ново Лисиче, во скопската општина Аеродром.

Населба Ново Лисиче

Ново Лисиче се наоѓа во источниот дел на градот Скопје, на 5 км одалеченост од центарот на Скопје, и се наоѓа на десниот (јужниот) брег на реката Вардар. На исток Ново Лисиче се граничи со Горно Лисиче, на запад со населбата Јане Сандански и Аеродром, на југ со Реонски Центар, а на север се допира до брегот на Вардар. Ново Лисиче е поодалечена урбана населба од центарот на градот составена исклучиво од станбени згради со оглед на тоа дека има голем број на жители, младо население и разни демографски движења.

Населбата е изградена во периодот помеѓу годините 1985-1990. На местото на денешната населба (зградите) се наоѓала

најплодната алувијална рамнина во Скопската Котлина, на која наместо земјоделски култури никнале згради. Денес, во Ново Лисиче има низа од “сушни” зелени, јавни и отворени површини коишто не се адекватно и програмски развиени и не ги стимулираат жителите локално да се социјализираат и делуваат. Покрај што, како последица од вакви нејсни урбани слоеви, јавните простори закржлавуваат и ја демолизираат убавината и комодитетот на градскиот пејзаж. Токму ваков запустен јавен простор е Парк Лисиче, односно паркот во којшто се наоѓа парцелата доделена од Град Скопје за реализација на проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*.

Парк Лисиче

Парк Лисиче се протега на површина од околу околу 90.000 м² зелена површина веднаш до брегот на реката Вардар и е вториот најголем парк во Скопје, по Градскиот парк. Изведен е од екипите ЈП „Паркови и зеленило“ и ЈП „Улици и патишта“ во периодот од 2015 до 2016г. според визијата на тогашниот градоначалник на Општина Аеродром:

“Тоа што навистина ме радува е трансформацијата на овој простор во овој прекрасен парк, кој до пред неколку години беше неуредена површина и депонија.”

Ивица Коневски (поранешен градоначалник на Општина Аеродром)

Attention alert: Паркот во 2021г., сè уште е неуредна, запоставена површина со исушени, неартикулирани дрјва и опколена со депонија. Паркот моментално може да се категоризира како “нејасен урбан капацитет”.

Организација

Проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*, е иницијатива на Град Скопје за поттикнување на граѓански ангажман и одржливи урбани промени. Организатори на проектот се Зелената Арка (здружение на граѓани), кои ја концептираа и ја изведуваат идејата за општествената градина со средства обезбедени од Град Скопје и со локална логистичка поддршка. Интересен организационен пристап е тоа што покрај партнерството со локалните општински институции, Зелената Арка како организатори имаат апсолутна слобода да ја организираат и дизајнираат општествената градина според нивните концепти и идеи.

Општествената градина е отворена за јавноста, но поради просторното дефинирање на нејзиното постоење во паркот, како и за заштита од локален ноќен вандализам е заградена и има еден влез со порта и информативни табли.

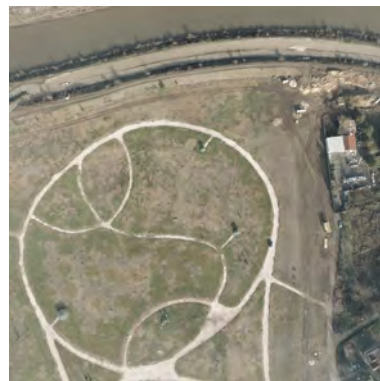
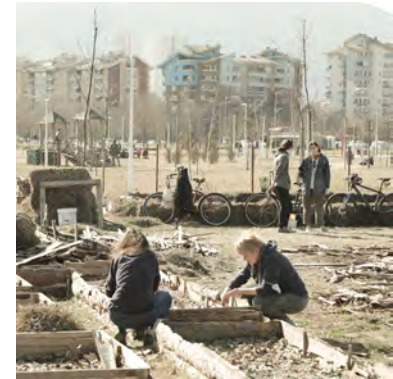
Во градината активно се вклучени 40-на учесници (градинари) кои имаат индивидуални парцели, но бидејќи има неколку неискористени парцели постојано постои

можност за приклучување на нови членови. Заедничките активности се постојано отворени и за непосредно граѓанско учество. Учесниците се на возраст помеѓу 25-80 години . Сите активности од страна на организаторите и учесниците во општествената градина се изведуваат волонтерски, односно целите и учеството во проектот не се профитабилни. Буџетот е минимален, и е распределен во корелација со реализацијата на есенцијалните развојни процеси кои ќе им овозможат на учесниците (градинарите) да создадат основа за урбано градинарење.

Зелената Арка, дизајнерските процеси во општествената градина ги развива мултидисциплинарно со тим од неколку експерти: пермакултурни дизајнери, архитект/урбан планер, пејзажен архитект, дизајнер и повремена соработка со земјоделски инженери-агрономи, шумарски инженер и еколози.

Парк Лисиче
(2016/19)

**Општествена градина
“Бостание”**
(2020)

03/4

ИСТРАЖУВАЧКИ ПРОЦЕС И ПРИБИРАЊЕ НА ПОДАТОЦИ

Истражувачкиот дизајн се состои од една студија на случај и три групи на испитаници: учесниците (градинарите), организаторите (се мисли на тимот којшто работи на развивање на концептот, а не на институционалните работници или официјалните инвеститори) и непосредното опкружување (соседството) во проектот за општествената градина.

Во прибирањето на податоци е применета триангулација од повеќе извори:

Примарни податоци:

Прашалници (структурирани со отворени прашања) и фокус група (групни интервјуа во облик на јавни дискусии, документирани со белешки) со организаторите и учесниците во проектот.

Прашалници со непосредното опкружување (стандардни, структурирани со отворени и затворени прашања).

Теренско набљудување и активно учество (етнографија), документирани со теренски белешки, видео и фотографија.

Секундарни податоци:

Постоечка техничка документација, работни извештаи, видеа и фотографии од проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*, дополнителна литература, документарни филмови со слична тематика.

Фокус група

Техниката на групно интервју беше формулирана како јавна и отворена дискусија со примеси од етнографско интервјуирање. Дискусиите со учесниците се одвиваа според претходно утврден план од теми и прашања. Дискусиите се одвиваа во периоди од 30/45 минути и се случуваа во општествената градина за време на претходно најавени состаноци и средби. Дискусиите со организаторите се одвиваа за време на нивните работни состаноци, некогаш во времетраење од неколку часа. И овие дискусии се одвиваа според претходно утврден план од теми и прашања. Во одредени моменти беа спроведени и неформални индивидуални интервјуа.

Прашалници

Анкетните прашалници наменети за учесниците во општествената градина (градинарите) се состоеа од 10 отворени прашања со времетраење од 15-на минути (*Прилог 1*).

Испитувањето спонтано се изведуваше во јавниот простор *Парк Лисиче* каде што се развива општествената градина, за време на организираните средби и активности.

Анкетните прашалници наменети за непосредното опкружување се состоеа од 10 отворени и затворени прашања со времетраење од 10-на минути (*Прилог 2*). Одреден период ова испитување спонтано се изведуваше со случајните минувачи во паркот, но прогласувањето на пандемијата Covid-19 го попречи планираниот тек на испитувањето.

Набљудување

Како важен извор на податоци кој ги надополнува прибраните информации од прашалниците и групното интервју беше искористена личната перцепција на истражувачот. Истата беше документирана со теренски белешки, фотографии и видео. Методолошки, техниката на набљудување беше придружена со активно учество, со т.н. "систематизирана дружба" и соработка со учесниците и организаторите во општествената градина. Причините за присуството на истражувачот на терен беа постојано јасно нагласени.

03^{/5}

ОБРАБОТКА НА ПОДАТОЦИ

03^{/5.1} ПРЕГЛЕД НА ПРИБРАНИТЕ ПОДАТОЦИ ЗА СТУДИЈАТА НА СЛУЧАЈ РАЗВИВАЊЕ НА ПРВА УРБАНА ГРАДИНА ВО ГРАД СКОПЈЕ

Главниот сет на податоци беше формулиран од дискусиите со организаторите на општествената градина, за време на нивните работни состаноци. Овие дискусии се повторуваа еднаш месечно во период од 12 месеци. Информациите од дискусиите беа документирани со белешки. Во дискусиите речиси секогаш учествуваа архитект и урбан планер (1), пејзажен архитект (1), пермакултурни дизајнери (4) и дизајнер (1), а во одредени специфични ситуации се приклучуваа и земјоделски инженери-агрономи (2), шумарски инженер (1) и еколози (2). Честопати, за потребите на истражувањето се водеа и неформални, индивидуални дискусии со дел од експертите коишто се претходно наведени.

Не помалку важен е и вториот сет на податоци, којшто беше формулиран од јавните дискусии со учесниците (градинарите) во општествената градина. Овие дискусии се повторуваа еднаш месечно во период од 6 месеци, за

време на организираните месечни градинарски средби во градината. Во овие дискусии најчесто учествуваа 20/30 граѓани на возраст од 25 до 80 години. И во овој случај честопати се водеа неформални, индивидуални дискусии.

Дополнителен сет на податоци се формулираше од изведените прашалници. Со анкетните прашалници за учесниците во општествената градина беа испитани речиси сите градинари (40) на возраст од 25 до 80 години (просечна возраст 35/40 години). Со анкетните прашалници за непосредното опкружување беа испитани 17 случајни минувачи, коишто воглавно не беа свесни за развивањето на општествената градина во паркот.

Од објективното набљудување и активното учество беше формулиран визуелен извештај од фоторепортажи и видеа.

03/^{5.2} ПРОЦЕС НА ОБРАБОТКА НА ПОДАТОЦИТЕ

Методот на обработка на податоците е квалитативен и интерпретативен, односно го анализира пристапувањето и делувањето во одредени ситуации и значењето на вербалните податоци. Обработката на податоците е скроена според видот на податоци и истражувачките прашања.

Податоците (примарни: белешки од дискусии, белешки од набљудувања и пополнети прашалници; секундарни: техничка документација и работни извештаи од општествената градина) беа обработени со повеќекратни проверки. Следствено, податоците беа категоризирани според истражувачките прашања и повторно ревидирани, модифицирани и рафинирани во дисплеј од симплифицирани концепти. (Дијаграм 1) Важно е да се напомене дека поради малиот број на прашалници статистичка анализа не беше соодветен метод за обработка на податоците.

Откако беше направена примарната обработка на податоците, следниот аналитички чекор се состоеше во пронаоѓање и формулирање на меѓусебни врски од дефинираните концепти. (Дијаграм 2) Најпосле, за да се разјаснат односите помеѓу концептите беше изработена когнитивна мапа.

(Дијаграм 3)

симплифицирани
концепти од прибраните
податоци

процес на обработка на
податоците

когнитивна Мапа

03/6

КРИТИЧКА РАЗМИСЛА ЗА МЕТОДОЛОГИЈАТА

Истражувачкиот дизајн беше адекватен за истражувачките прашања и прибирањето на податоци одреден период се одвиваше мошне артикулирано. Поголеми потешкотии во истражувањето настанаа со воспоставувањето на одредени протоколи и забрани за движење на територијата на цела Северна Македонија, поради прогласувањето на пандемијата Covid-19. Воедно, пандемијата одложи дел од планираните активности за развивање на општествената градина, со што се наруши и планираниот прогрес на истражувањето.

Конвенционалната дискусија за разбирање на квалитетот и веродостојноста на истражувачкиот пристап, посочува дека идентична репликација не е соодветна. Односно, применетите методи нема да резултираат со исти наоди во друга ситуација со друг истражувач, бидејќи податоците се за специфичен контекст и нивната обработка е интерпретативна.

Нејсе, интерпретативниот пристап во обработката на податоците и формулирањето на дополнителни концепти може

да најде на критика дека е каузалитет од субјективната интерпретација на истражувачот.

Веродостојноста на истражувачкиот дизајн се афирмира со адекватноста на истражувачките прашања со студијата на случај. Воедно, сензитивноста во селекцијата на случајот и триангулацијата во прибирањето и обработката на податоците резултираа како соодветни стратегии на истражувачкиот пристап.

Истражувачкиот дизајн беше отворен за нови параметри, фактори и концепти коишто може да влијаеле на истражуваните концепти. Притоа, не треба да се потценува фактот дека случајот (општествената градина) е процес којшто сè уште трае, а студијата опфаќа само одредена временска рамка од неговиот развој.

Најпосле, наодите од обработката на податоците, нивната релевантност и практична примена, детално се разработуваат во поглавјето што следува (Поглавје 4).

_ПОГЛАВЈЕ бр.

04/++++

НАОДИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО + КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ

"We needed a crisis in order to change things."

Helle Sørholt,
2021

04¹

ФОТОРЕПОРТАЖА ОД РАЗВОЈНИТЕ ПРОЦЕСИ НА СЛУЧАЈОТ

Во ова поглавје се дискутираат наодите за теоретските истражувачки прашања во поглавје 3. Во одредени ситуации овие наоди се дискутираат во корелација со теоретската анализа (Поглавје 2). Последователно, се презентира концептуалното решение (модел) кое се надоврзува на презентираниите наоди. Наодите се формулирани од прибирањето и обработката на податоците за перцепциите, однесувањата и делувањата на трите фокални групи во студијата на случајот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*: организаторите, учесниците и непосредното опкружување.

Како примарен наод од емпириското истражување е приложена информативната фоторепортажа којашто следува, од развојните процеси на проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје* во периодот од август 2019 до декември 2020.

Фоторепортаж:

Развојни процеси на
проектот *Развивање на
прва урбана градина во
Град Скопје* (2019/20)

АВГУСТ
2019

Одржана е првата средба со потенцијалните учесници во градината.

СЕПТЕМВРИ
2019

Одржана е работилница за дискусија за социо-просторните односи во општествената градина.

ОКТОМВРИ
2019

Одржана е средба на локацијата во Парк Лисиче за мерење и обележување на местоположбата на општествената градина.

Воедно, обележана е и поделбата на градината на индивидуални парцели.

НОЕМВРИ 2019

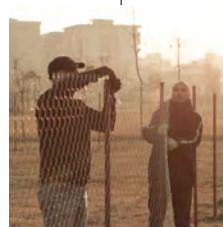
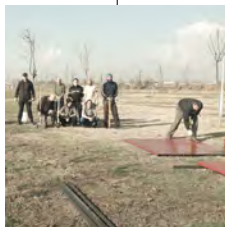
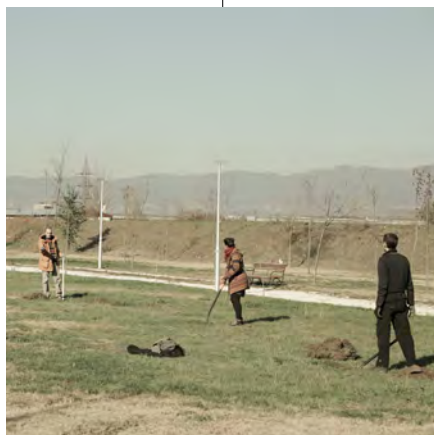
- Заедно со учесниците (градинарите) ископани се дупки за садниците од ветрозаштитниот појас и за столбовите од оградата.

- Подготовка и боене на оградата.

- Поставување на оградата.

ДЕКЕМВРИ 2019

- Засадени се садниците за ветрозаштитниот појас.

ЈАНУАРИ 2020

Неколку пати е поправана поставената ограда којашто беше континуиран оштетувана од локални “вандали”.

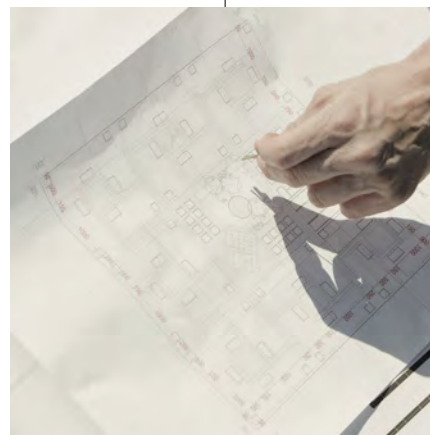

Засадени се стотина садници од капини и малини покрај оградата на општествената градина.

ФЕВРУАРИ 2020

Премерени се и обележани индивидуалните парцели во градината.

МАРТ 2020

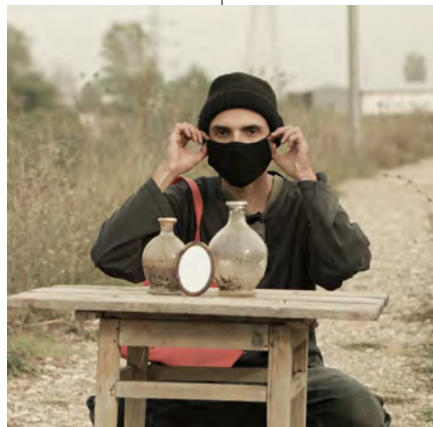
Состанок со претставници од одделот за животна средина на Град Скопје за разгледување на можностите за обезбедување на соодветен извор за наводнување.

Засадени се нови садници, активност во којашто не беа вклучени градинарите поради придржувањето до препорачаните мерки за здравствена безбедност во услови на COVID-19.

АПРИЛ 2020

Најголем дел од планираните активности се одложени поради прогласување на пандемијата COVID-19.

МАЈ 2020

И покрај отежнатите услови, некои градинари повремено ги обработуваат своите парцели.

ЈУНИ 2020

Градежниот институт на Македонија го ископа бунарот, што го донираше на Град Скопје, за потребите на општествената градина.

● Заедно со градинарите
е именувана
општествената
градина во "Бостание."

ЈУЛИ
2020

● Забележани се првите
берби на плодовите
од градината.

● Одржан е
градинарски
состанок за
договарање
на есенските
активности и
заедничкото
одржување на
градината.

АВГУСТ
2020

● Заедно со
градинарите,
изработени
се компостни
станции.

● Доставени се сламени бали за оградување на индивидуалните парцели.

● Следните денови градинарите ги оградуваа своите парцели со сламените бали.

СЕПТЕМВРИ 2020

● По соодветно подготвена техничка документација на организаторите, изведена е водоводната инсталација.

ОКТОМВРИ 2020

● Градинарите сами ги дизајнираа подигнатите леи во своите парцели со дрвени открајци.

- Забележана е есенска берба на плодови во градината.

"Дедо Шемсо и една од неговите тикви."

НОЕМВРИ 2020

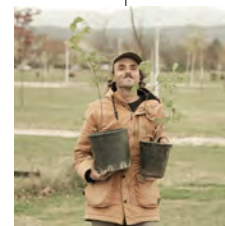
- Доставени се разгледливи лисја, коишто градинарите ги распределија во своите леи за прихранување на почвата.

ДЕКЕМВРИ 2020

- Одржан е последниот градинарски состанок за 2020г., на којшто се испланираа дел од активностите за 2021г.

2021/

- Подготовки за пролетната градинарска сезона. (тековни активности)

04/2

МУЛТИДИСЦИПЛИНАРЕН ПРИСТАП

Како може да се дефинира мултидисциплинарното пристапување во концептуалниот дизајн за оплеменување на јавниот простор емпириски и теоретски?

Комплементарно со теоретската анализа (Поглавје 2), може да се констатира дека е мошне комплицирано да се направи обид за генерализација на феноменот мултидисциплинарен пристап во дизајнот и од суштината на емпириското истражување за процесите и концептите во случајот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*. Она што може да се потврди е дека одредени процеси во проектот мултидисциплинарно се концептирале. Овие мултидисциплинарни активности, настанале со систематизиран план за мултидисциплинарна соработка и спонтано се надоградувале во зависност од комплексноста на проблемите коишто се решавале.

Наодите од обработката на емпириските податоци потврдуваат дека мултидисциплинарните соработки кои придонесуваат одреден, запуштен јавен простор во сивото урбано секојдневие на градот Скопје да прерасне во мала,

зелена и одржлива оаза, притоа засилувајќи го чувството за заедница, се корисни процеси за справување со урбаната и општествената некомотност. Но, овие мултидисциплинарни соработки не може да се унифицираат во една хомогена структура, бидејќи произлегуваат само од една интервенција во јавниот простор и под репетитивен притисок од контекстуалните фактори (социо-културни, природни, политички и економски) постојано се менуваат. Вклучувањето на засегнатата заедница во развојот на општествената градина се појавува во форма на учество (градинарење) и партиципативен дизајн (креативен граѓански ангажман). Партиципативниот дизајн овозможува покрај планираната интеграција од конкретни дисциплинарни експертизи во концептирањето на општествената градина, да се припојат и индивидуалните идеи и вештини на засегнатата заедница. Но, повторно оваа кохезија настанува мошне спонтано и без наметнување.

Во концептирањето на општествената градина се интегрирани следните дисциплини: дизајн (урбан дизајн, пејзажен дизајн, индустриски дизајн), архитектура, пермакултура, агрикултура, екологија и шумарско инженерство. Дизајнот ја афирмира својата дисциплинарна природа и е непрекинливо преплетен во концептирањето и на општествените и на просторните развојни процеси. Интеграцијата на урбаниот дизајн овозможува општествената градина соодветно да се позиционира во предвидената парцела за

изведба, ги потенцира соодветните пристапи, ја илустрира композицијата од просторните односи помеѓу парцелата, паркот во којшто се наоѓа, непосредната градска мрежа и луѓето. Пејзажниот дизајн и архитектурата ја поткрепуваат мисијата на урбаниот дизајн и ја концептираат идејата за просторно оплеменување на конкретниот јавен простор - Парк Лисиче. Пермакултурата, агрикултурата и шумарското инженерство се надоврзуваат на останатите дисциплини со своите нормативни експертизи. Додека пак, екологијата слично како и дизајнот, планирано се прилепува за поголемиот дел од развојните процеси.

(Дијаграм 1) Во зададениот контекст, мултидисциплинарната соработка го симплифицира дизајнерскиот процес. Пред сè, испланираните дизајнерски процеси се мошне комплексни, експанзивни, и со диференцијална техничка документација, така што расцепувањето на активностите во кореспонденција со интегрираните дисциплини го збогатува нивниот квалитет и прогрес. Несомнено, интелектуалната и креативната структура од различни експертизи е ефективно-есенцијална за сите облици на дизајн, документирани во случајот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*. Дизајнерските процеси во истражениот случај може да се понудат и како практичен пример кој ја надополнува теоријата на Aseem Inam (Поглавје 2) за телеолошки, каталитички и релевантен пристап во дизајнерскиот процес кој е ориентиран кон партиципативност, специфичност, сеопфатност и пред сè мултидисциплинарност. (Дијаграм 2)

04/3

ДИЗАЈНЕРСКИ ПРОЦЕСИ

Во какви облици концептуалниот дизајн придонесува во подобрувањето на просторниот и општествениот квалитет?

Студијата на случајот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*, не упатува кон современите дефиниции за дизајн којшто цели кон концептирање на процеси, а не само на физички-препознатливи форми. Според постулираната методологија за дизајнот, дизајнерските процеси во општествената градина Бостание се концептирани врз основа на следната оперативна рамка: истражување, идентификација на проблем/и, brainstorming, презентација и дискусија на концепти, идентификација на критериуми, препреки и можности, селектирање на методи, развивање на финални концепти, реализација. (Дијаграм 3)

Притоа, оваа оперативна рамка не се забележува во принципиелната линерна развојна форма, туку почесто во форма на нестандартен етапен сооднос. Односно, етапите во одредени услови под влијание на просторните, општествените, економските и природните фактори се повторуваат, заменуваат, или прескокнуваат. (Дијаграм 4)

Дијаграм 1:

интеграција од
дисциплини во
концептирањето на
општествената градина
Бостание

Дијаграм 2:

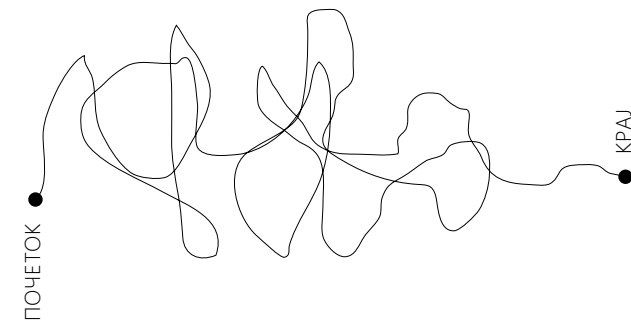
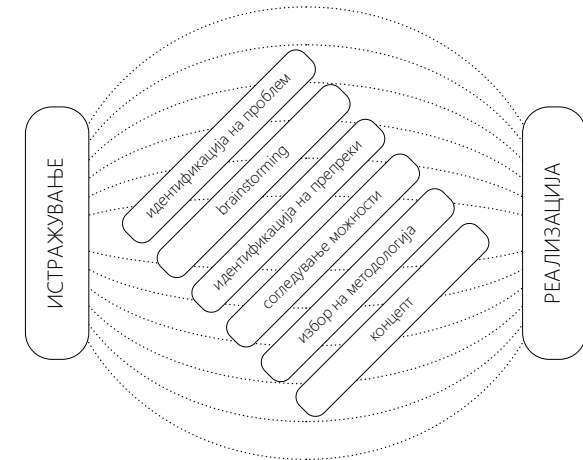
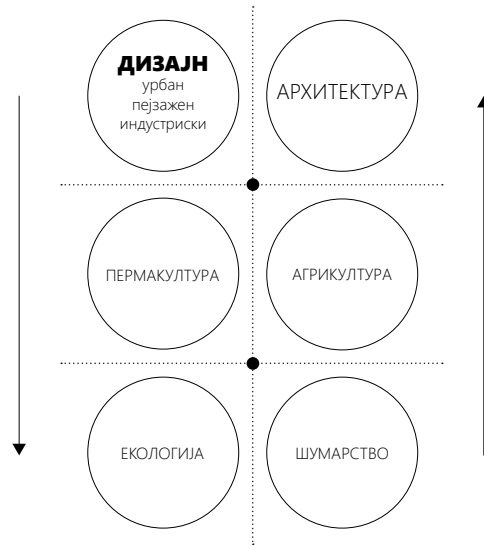
функционална рамка на
дизајнерските процеси
во општествената градина
Бостание

Дијаграм 3:

оперативна рамка на
дизајнерските процеси
во општествената градина
Бостание

Дијаграм 4:

развојна форма на
оперативната рамка на
дизајнерските процеси во
општествената градина
Бостание

04/3.1 КРАТОК ИЗВЕШТАЈ ЗА ДИЗАЈНЕРСКИТЕ ПРОЦЕСИ

Во нодите од емпириското истражување се забележани концепти за следните дизајнерски процеси:

- Просторно планирање на непосредното опкружување (организатори).
- Пејзажно уредување на непосредното опкружување за стимулација на одржливост I (организатори).
- Просторно планирање на парцелата доделена од Град Скопје за реализирање на општествената градина Бостание во Парк Лисиче (организатори + учесници).
- Пејзажно уредување на парцелата за стимулација на одржливост II (организатори).
- Концепт за техничка поддршка за градинарење (организатори + учесници).
- Фрагментирано просторно уредување на парцелата (организатори + учесници).
- Концептирање на социо-просторни односи (организатори).
- Концептирање на методи за креативен граѓански ангажман (организатори).
- Концептирање на методи за поттикнување на заедница и општествено одговорни граѓани.

Просторно планирање на непосредното опкружување, како последица на постоечкиот буџет со којшто располага

општествената градина Бостание е парцијално реализирано. Дизајнерскиот процес започнал уште во септември 2019г. како примарна фаза во планирањето на целокупниот проект *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*. Во овој дизајнерски процес, во суштина се вклучени само организаторите на проектот, бидејќи разработката на проблематиката е мошне сензитивна и подлежи на специфична експертиза. Со просторното планирање на непосредното опкружување во проектот се реализирани следните процеси: урбано истражување за опкружувањето, дефинирање на соодветни пристапи и соодветно позиционирање на парцелата за општествената градина во однос на останатите делови, елементи и вегетација во јавниот простор Парк Лисиче.

Концептирањето на непосредниот пејзаж е повторно дизајнерски процес развиен само од организаторите на општествената градина Бостание, покрај што во реализацијата се вклучени и учесниците (градинарите). Концептот за идниот локален пејзаж цели кон функционално-ефективна реализација, отколку само кон урбана естетика. Бидејќи општествената градина е позиционирана на рамен и отворен простор веднаш до кејот на реката Вардар, е постојано изложена на силни и ладни ветрови. Како решение за оваа проблематика е испланиран и реализиран соодветен ветерозаштитен појас околу рамката на парцелата од 100-на долгогодишни дрвја и грмушки. Покрај тоа, во

непосредната околина според пејзажниот план се засадени и дополнителни грмушести растенија. (Дијаграм 5)

Концептирањето на парцелата за општествената градина во иницијатива за оплеменување на запустениот и неискористен јавен простор Парк Лисиче е можеби еден од најесенцијалните дизајнерски процеси. Овој дизајнерски процес се надврзува на дијаграм 7 во поглавје 2 за одржлив јавен простор кој треба да биде флексибилен и прилагодлив. Што во суштина значи дека овој дизајнерски процес е непрекинлив континуитет од променливи концептуални слоеви, кои зависат од сите фактори на непосредното и посредното опкружување. Променливото уредување на парцелата е контролирано од организаторите, но сè настанало и се реализира како резултат на заеднички дискусии и партиципативни активности со учесниците (градинарите). Со овој дизајнерски процес се опфатени следните активности (Дијаграм 6):

1. Маркирање и мерење на парцелата (реализирано)
2. Обмислување на влез и патеки за движење (реализирано)
3. Концептирање на вклопувањето на парцелата во локалниот пејзаж (реализирано)
 - Оградување
 - Раззеленување

4. Функционално фрагментирање на парцелата (реализирано)

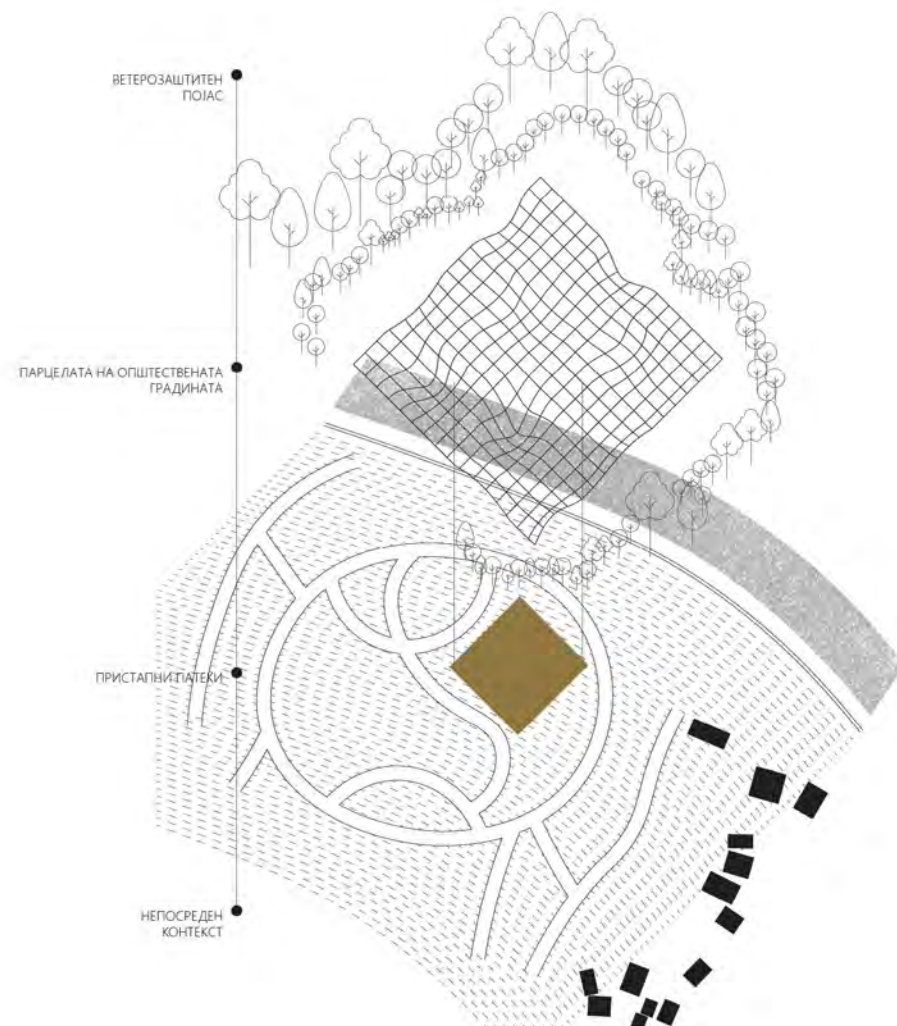
- Поделба на парцелата на 7 групации од по 4 индивидуални парцели за градинарење и заеднички меѓупростор (реализирано)
- Концептирање и уредување на индивидуалните парцели (во процес на реализација)
- Концептирање и уредување на заедничкиот меѓупростор во групациите од парцели (во процес на реализација)
- Дефинирање на простор наменет за заеднички и едукативни парцели (реализирано)
- Концептирање и уредување на заедничките и едукативните парцели (во процес на реализација)
- Дизајн на компостни станици (реализирано)
- Концептирање на систем за наводнување (реализирано)
- Дефинирање на дополнителен заеднички простор (реализирано)
- Концептирање и уредување на дополнителниот заеднички простор (се планира да се реализира во блиска иднина)

Дијаграм 5:

концептирање на
непосредниот пејзаж на
општествената градина
Бостание

Дијаграм 6:

концептирање на
парцелата за
општествената градина
Бостание

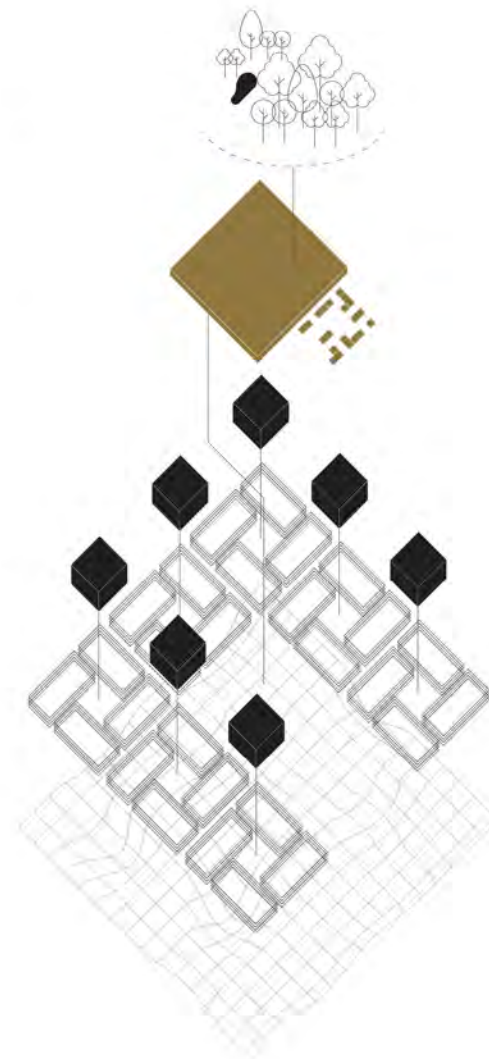

МЕГУПРОСТОРНА ШУМА СО
ЕЗЕРЦЕ

ЗАЕДНИЧКИ ПРОСТОР СО
ЕДУКАТИВНИ ПАРЦЕЛИ

ЗАЕДНИЧКИ МЕГУПРОСТОР ВО
ГРУПАЦИИТЕ

7 ГРУПАЦИИ ОД ПО 4
ИНДИВИДУАЛНИ ПАРЦЕЛИ ЗА
ГРАДИНАРЕЊЕ

Наодите од дискусиите со организаторите и учесниците, како и од набљудувањето асоцираат на тоа дека дефинирањето на заедничкиот простор во општествената градина Бостание е еден од поважните дизајнерски процеси за соодветен прогрес на проектот. По повеќекратни, интензивни заеднички дискусии се предвидени дополнителни содржини:

Заштитен простор наменет за состаноци, работни и едукативни презентации, подготовка на закуски, лична хигиена, складирање на градинарски алатки и апсолутно есенцијалната алатка за успешно градинарење - расадник

Рекреативна урбана инсталација (опрема)

Бидејќи проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје* располага со мошне ограничен буџет, концептот за овој простор во моментот не може да се испланира и реализира во посакуваниот облик. Истражувачот во вториот дел од ова поглавје го разработува идејниот предлог за заедничкиот простор врз основа на опишаните наоди од емпириското истражување. Овој идеен предлог се презентира во форма на концептуално решение (модел) за надополнување на содржините и функциите на општествената градина во услови на дополнително финансирање.

04/4

ОДРЖЛИВОСТ И ОПШТЕСТВЕНА ОДГОВОРНОСТ

Како емпириски се поврзуваат мултидисциплинарноста, јавниот простор, одржливоста, општествената одговорност и дизајнот?

Една од поважните иницијативи во реализацијата на проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје* е поттикнување на чувство на заедништво, или како што се напоменува во теоретскиот контекст во поглавје 2 "процес на создавање заедница". Општествената градина е концептиран колективен наратив со кој организаторите на проектот се обидуваат да направат напор сите учесници (градинари) да придонесуваат едни за други, да соработуваат и заедно да создаваат.

За организаторите овие идеолошки процеси се мошне релевантни, бидејќи со постепениот прогрес на градината, тие сè повеќе ќе фигурираат само како објективни набљудувачи кои не учествуваат во градинарењето. Затоа е важно учесниците (градинарите) соодветно да се насочат кон општествено одговорни процеси, бидејќи тие се оние кои ќе го одржуваат и надополнуваат овој јавен

простор во иднина. Всушност, организаторите се трудат да ги обучат учесниците (градинарите), дека голем дел од активностите може да ги организираат и реализираат без експертско вмешување. Сè што треба е да комуницираат и да концептираат заедно. Истовремено, забележано е дека за учесниците е важно тоа што учат како заедно да организираат и да создаваат во еден колективен простор, додека се постојано одговорни за истиот.

За да се стимулира локалната општествена одговорност, чувството за заедница и социо-просторните односи организаторите имаат концептирано програма од разновидни активности и тековни дизајнерски процеси за граѓански ангажман. Токму затоа, општествената градина може да се смета за истакнат пример за општествена партиципација и одговорност. Притоа, градината е парцијално реализирана соработка помеѓу граѓаните и системот (државен/политички). Ова искуство, дефинитивно ја зголемува свесноста на граѓаните за локалните институционални проблематики - ситуации кои честопати се пејоративни и ги демотивираат да се откажат од учеството во општествената градина, бидејќи поради недоволната институционална поддршка во зададени моменти, нејзината реализација делува мошне комплицирано.

Првичната јавна кратка најава за проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје* ја разработуваше

идејата "создавање на просперитетна, привлечна и одржлива заедница и развој на концепти и активности кои ќе создадат матрица од меѓусебни односи што водат до одржлива иднина".

Одржливоста се согледува во "утопискиот" примес на организаторите, дека е возможно проектот да ги надополни локалните општествени и природни потреби. Најпрво, општествената градина е обид за регенерирање на запоставена урбана средина и нејзиното опкружување со фокус на ревитализација на интензитетот и диверзитетот на внатрешноста на засегнатиот јавен простор Парк Лисиче.

Процесот на регенерација и реобмислување треба постепено да го подобрува квалитетот на живот на засегнатата заедница и непосредното опкружување, што ќе води кон одржливост. Притоа, не смее да се занемари фактот дека поддршката на локалната власт во реализацијата на општествената градина е мошне важна за афирмирање на концепти за еколошка и социјална одржливост.

Во моментот, концептирањето на непосредниот пејзаж и пејзажното уредување на градината се јасни дизајнерските процеси коишто ја стимулираат еколошката одржливост во засегнатиот јавен простор Парк Лисиче. Испланираната, мала зелена оаза ќе ја заштити градината од ветар и сонце, ќе ја разладува околината, ќе го собира јаглеродниот

диоксид од воздухот и ќе создаде нова животна средина за инсекти и птици.

Организаторите внимателно ги разработуваат концептите со цел да создадат простор за сите, бенефит за опкружувањето и да ја афирмираат урбаната агрокултура како модел за оплеменување на запоставените простори во скопскиот, градски пејзаж. Од работните дискусии со организаторите, се забележува дека за нив е мошне важно тоа што еден запустен, загаден терен се реобликуваше и се развива во убав, компактен и зелен простор. Зелен простор којшто може секој да го користи.

Перцепцијата на непосредното опкружување (соседството/ случајните минувачи) за проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје*, не се разликува многу од гледиштата на организаторите и учесниците (градинарите). Во одредени моменти непосредното опкружување ги согледувало истите придобивки и проблеми како и учесниците (градинарите). Нивниот најчест одговор на прашањето “Зошто би се приклучиле во општествената градина?” е: “запознавање на нови луѓе”; “градинарење”; “размена на знаење”.

Сепак, понекогаш се забележува дека дел од непосредното опкружување не е свесно дека општествената градина е достапен, јавен и отворен простор.

04/4.1 БЕЛЕШКИ ОД ИЗЈАВИ ЗА ВРЕМЕ НА ДИСКУСИИТЕ СО ОРГАНИЗАТОРИТЕ И УЧЕСНИЦИТЕ (ГРАДИНАРИТЕ)

“Мислам дека заедничко е тоа што градинарите сакаат да бидат тука. Понекогаш не ни за да работат, туку само да бидат тука. Да седат и да ја набљудуваат градината.”

“Понекогаш доаѓаат тука пијат чај или кафе, разговараат и се прашуваат: ‘и како си ти?’ Воглавно тоа е целта на градината.”

“Мислам дека е фино за некои луѓе кои живеат сами, немаат работа, не се социјализираат често, се срамежливи. Овие луѓе можеби имаат повеќе ентузијазам да учествуваат во ваквата волонтерска акција.”

“Во моментот ми е потребна некоја лична и социјална безбедна ситуација. Ова за мене е место за одмор. Секогаш кога сум тука сум исполнета. Тука е мојата бавча, и најчесто ги среќавам истите луѓе и можам да разговарам со нив.”

“Важно е да постои ваков простор, имаме брзи животи. Тука може да правиме нешто реалистично. Тоа им

недостига на младите луѓе кои почесто имаат многу виртуелни, а малку вистински луѓе околу нив. Тоа е причина за општествена поделеност во денешницата. Градината е спротивното од тоа."

"Сакаме да работиме едни со други. Честопати, кога се работи во група се сработува повеќе. Тоа е фино и релаксира."

"Сакам да придонесувам тука. Работиме заедно, разговараме, решаваме проблеми."

"Добро е тоа што не мотивираат да работиме заедно во градината, не вклучуваат во сите активности, заедно одржуваме, дури ги полеваме и околните растенија во паркот. Разговараме додека го собираме плевелот или ја обработуваме земјата, учиме едни од други."

"Важни се месечните собири кои ги одржуваме, тогаш сме повеќето присутни и се договараме, дискутираме, работиме заедно. Кога си сам не е исто."

"Работиме заедно тука, многу сум среќна што сите заедно се грижиме за организацијата на просторот, додека ги исполнуваме индивидуалните задолженија."

"Тука има сериозни активности, сите може да учествуваме

таму каде што е потребно, да предложиме идеи..."

"Градината ме расположува бидејќи можам да го следам развојот, можам да планирам и да учествувам во дизајнот. Тука навистина се случуваат промени."

"Тука имаме простор кој може индивидуално да го организираме, и простор кој заеднички го организираме, но не постојат ригорозни правила и задолженија."

"Се надевам дека постепено ќе се направи група, заедница којашто превзема одговорност. Постојат добри зачетоци, се забележува во заедничките дискусии, кога се грижиме за полевање, кога некој има потреба од помош."

"Градинарите, не се откажуваат. Ние не се откажуваме. Градиме одново. Заедно ја поставивме оградата и покрај тоа што неколкупати беше оштетена, заедно смисливме знаци против вандализам."

"Важно ми е да има заеднички ангажман, но не би учествувал доколку има многу правила или контрола за одржувањето на индивидуалната парцела."

"Многу случајни минувачи мислат дека ова е парк за кучиња или приватна градина, не се доволно информирани дека постои можност да се приклучат во иницијативата. Не

ми е јасно, бидејќи се поставени информативни табли на влезот кои ги посочуваат сите потребни информации. Многу граѓани се изненадени дека може да се приклучат и се заинтересирани. Вообичаено, нивните ставови се позитивни."

"Можеби оградата остава впечаток дека ова е приватен простор."

"Некои случајни минувачи не се осмелуваат да пријдат бидејќи сметаат дека ова не е отворено за сите."

04/5

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ

Како што се напоменува во точка 4.3, наодите за емпи-
риските истражувачки прашања од дискусиите со
организаторите и учесниците и набљудувањето, откриваат
дека важен феномен за континуиран и соодветен прогрес
на општествената градина Бостание е реобмислувањето на
парцелата наменета за заеднички простор во градината.

Реобмислувањето е разработено врз основа на неколку
интензивни заеднички дискусии со организаторите и
учесниците, и во истражувањето е презентирano како
концептуален дизајн (модел) за надоградување на
функционалноста на општествената градина, просторно
обогатување на јавниот простор Парк Лисиче, и содржинско
задоволување на локалните социо-просторните односи.

Овој простор зафаќа површина од 306.25 m² и се наоѓа
во центарот на градината. Во просторот, концентрично се
ипланирани и веќе парцијално изведени мала шума од
повеќегодишни дрвја и езерце.

Дизајн 1: ГРАДИНАРСКИ COMMUNITY ЦЕНТАР (60 m2)

Градинарскиот центар за заедницата е замислен како монтажен објект со дрвена конструкција и панели од т.н. "reclaimed wood" (претходно користени дрвени профили во непроменета форма) и транспарентна обвивка од поликарбонатни панели (според клучните спецификации, поликарбонатот е одржлив материјал со минимално влијание врз животната средина и целосно може да се рециклира на крајот од функционалниот циклус). Поликарбонатните панели се врамени во метални рамки во форма на преградни лизгачки врати со што се овозможува просторот подолжно да се отвора од двете страни. Бидејќи заедничкиот простор е предвиден во центарот на градината, двојниот пристап во објектот, овозможува пофлексибилно и транспарентно движење наоколу.

Објектот е поделен на 4 функционални зони:

1. повеќенаменска просторија: зона за состаноци, работни активности, презентации, работилници, филм дружба или разни дружба за социјализација, подготовка на закуски...

2. расадник: зона за одгледување и складирање на расад којшто е потребен за соодветно и успешно сезонско градинарење

3. utility просторија: зона за складирање на градинарски алатки и дополнителна опрема

4. тоалет: зона за лична хигиена

Зона 3 и зона 4 се преградени со дрвени панели, додека пак зона 1 и 2 се обвивени со транспарентните поликарбонатни панели. Во случајот, оваа провидна обвивка е применета поради есенцијалната потреба на расадникот (зона 2) од максимално количество на природна светлина.

Дизајн 2: ПРОСТОРНА ИНСТАЛАЦИЈА ЗА РЕКРЕАЦИЈА ^(21.6 m²)

Концептот за вториот дизајн е обмислен како елемент од урбана опрема, но повеќе може да се третира како применлива просторна инсталација. Функцијата на овој концептуален дизајн е дополнително да ги стимулира потребите за рекреација и одмор на учесниците (градинарите) и посетителите. Технички дизајнот е исто така концептиран да се изведе од монтажна конструкција изработена од реупотребливи метални профили кои се користат за изработка на скелиња. Елементите за седење се платнени лежалки со форма и материјализација како излетничките лежалки "hammock", и истите се инсталирани и прицврстени за конструкцијата така што на нив може да се седи (централно) или да се лежи (странично).

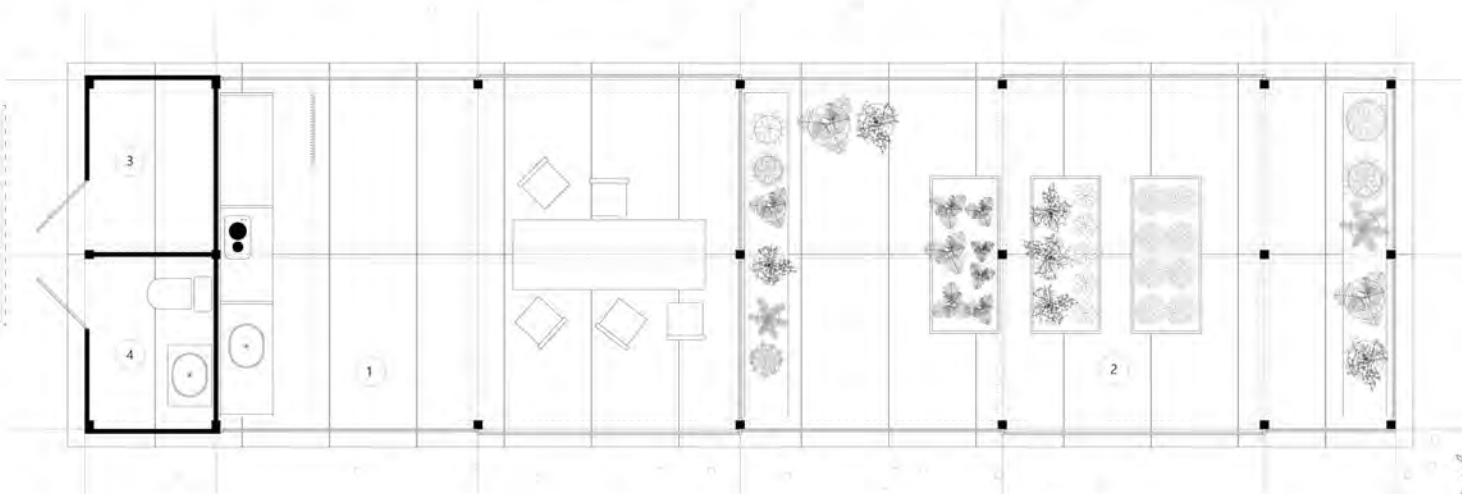
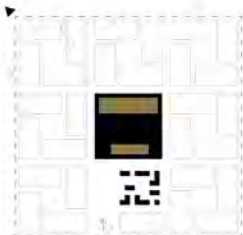
Овие концептуални решенија се обмислени во сразмерен сооднос со површината наменета за заеднички простор со акцент на географската местоположба (север-југ). Објектот и просторната инсталација би се поставиле паралелно едно наспроти друго, опфаќајќи ги граничните рамки помеѓу заедничкиот простор, патеките и индивидуалните парцели во општествената градина, на таков начин што ги вградуваат предвидената шума и езерцето.

Предложениот концептуален модел го следи развојниот процес на општествената градина како иницијатива за рedefинирање на еден запустен и непривлечен локален скопски пејзаж. Најпрво, понудените дополнителни содржини со концептуалниот модел ќе ја зголемат перформативноста на општествената градина, со што учесниците (градинарите) ќе бидат доволно стимулирани постојано да учествуваат во градината. Континуираното учество во градината е есенцијалната карактеристика на општествената одговорност којашто засегнатата заедница ја гради во форма на социо-просторен однос. Понатаму, овие дополнителни содржини ќе ја зацврстат и сериозноста на општествената градина како просторен облик во непосредниот градски пејзаж.

Концептуалните дизајни се технички и визуелно презентирани со графичките прилози кои следуваат.

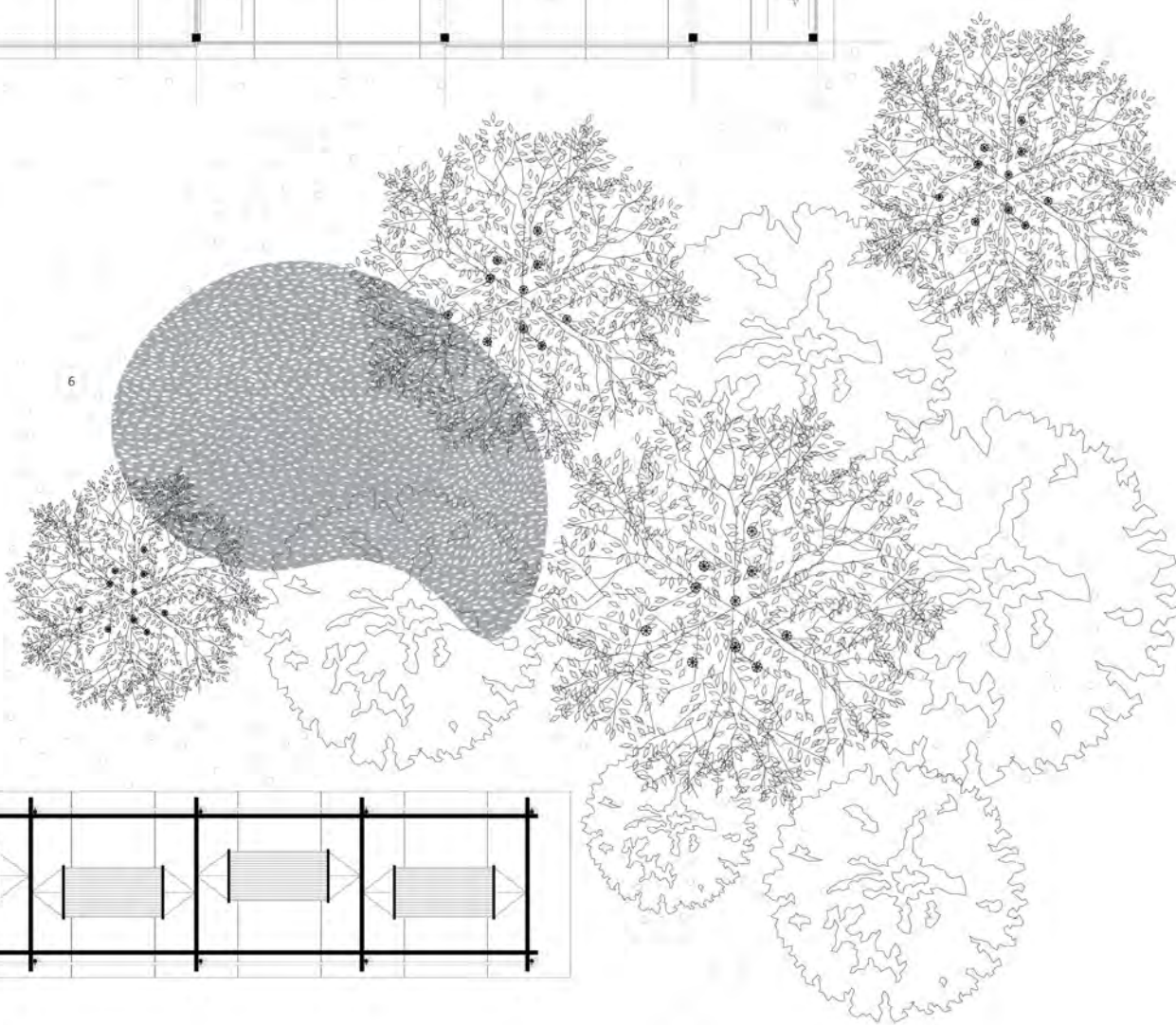
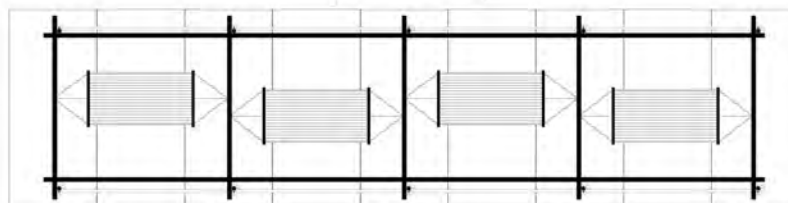
Графички прилог 1:

Градинарски COMMUNITY
Центар и Просторна
Инсталација
/основа/

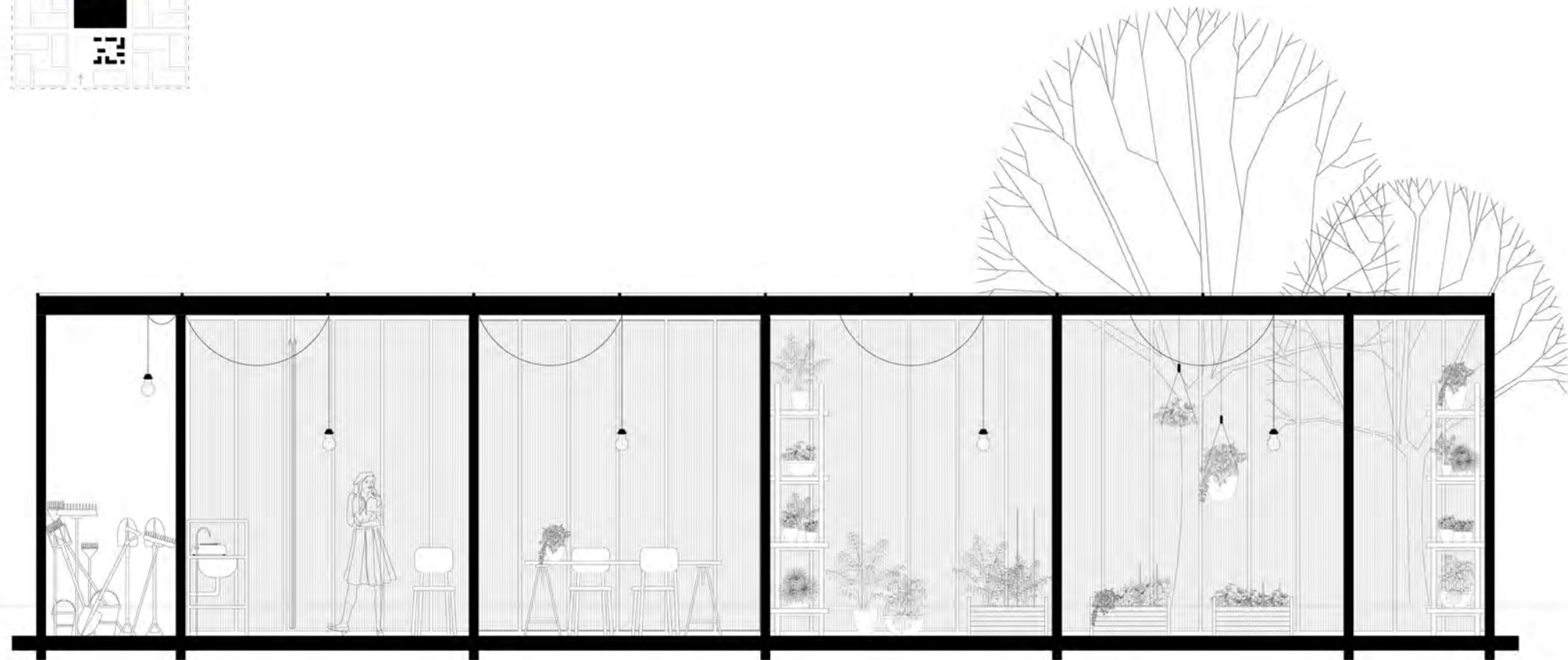
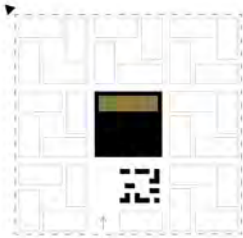
Легенда:

1. Повеќенаменска просторија
2. Расадник
3. Utility просторија
4. Тоалет
5. Просторна инсталација (седан)
6. Шума со езерце

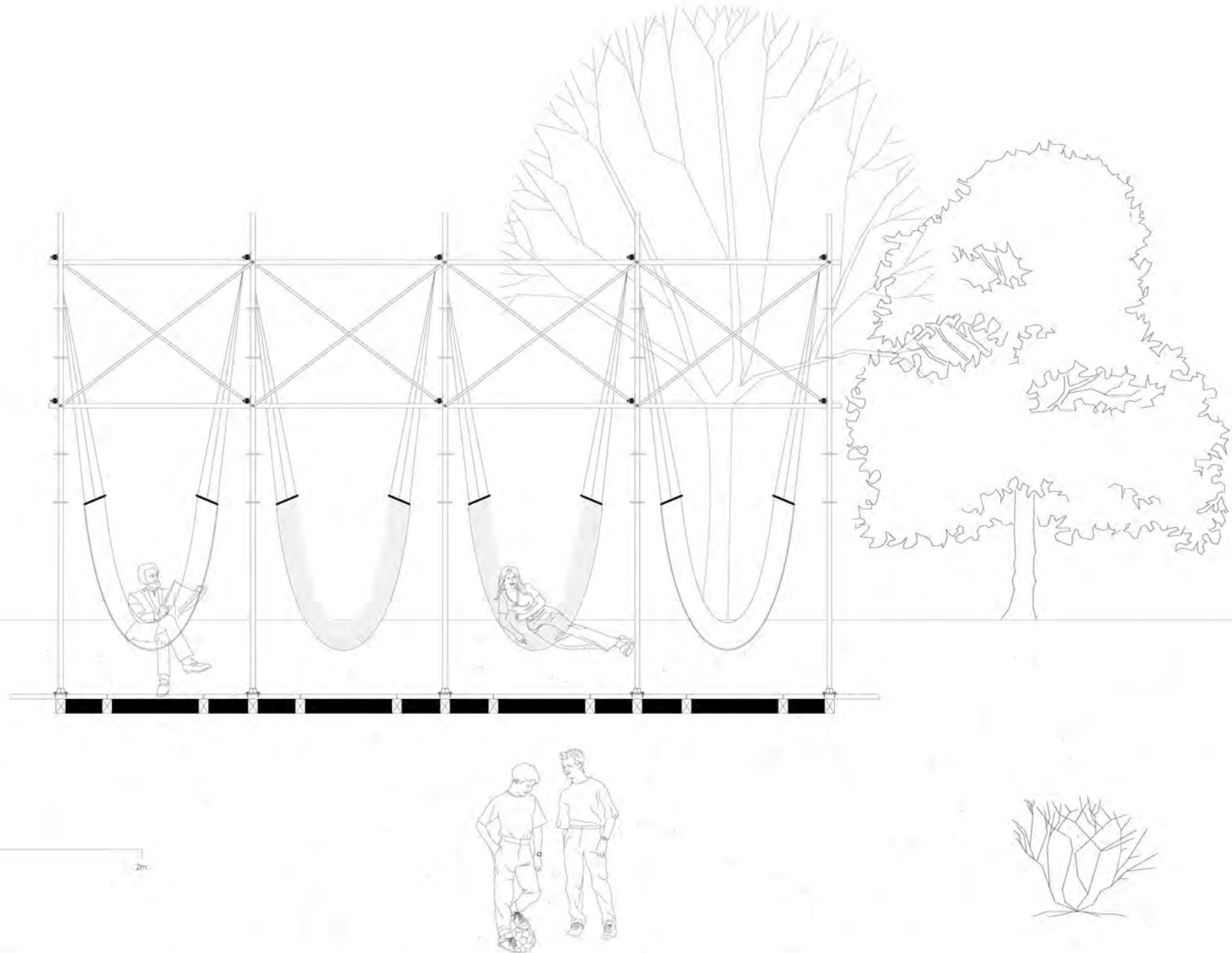
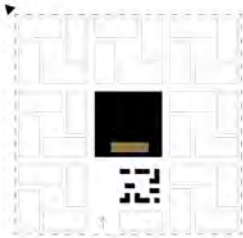
Графички прилог 2:

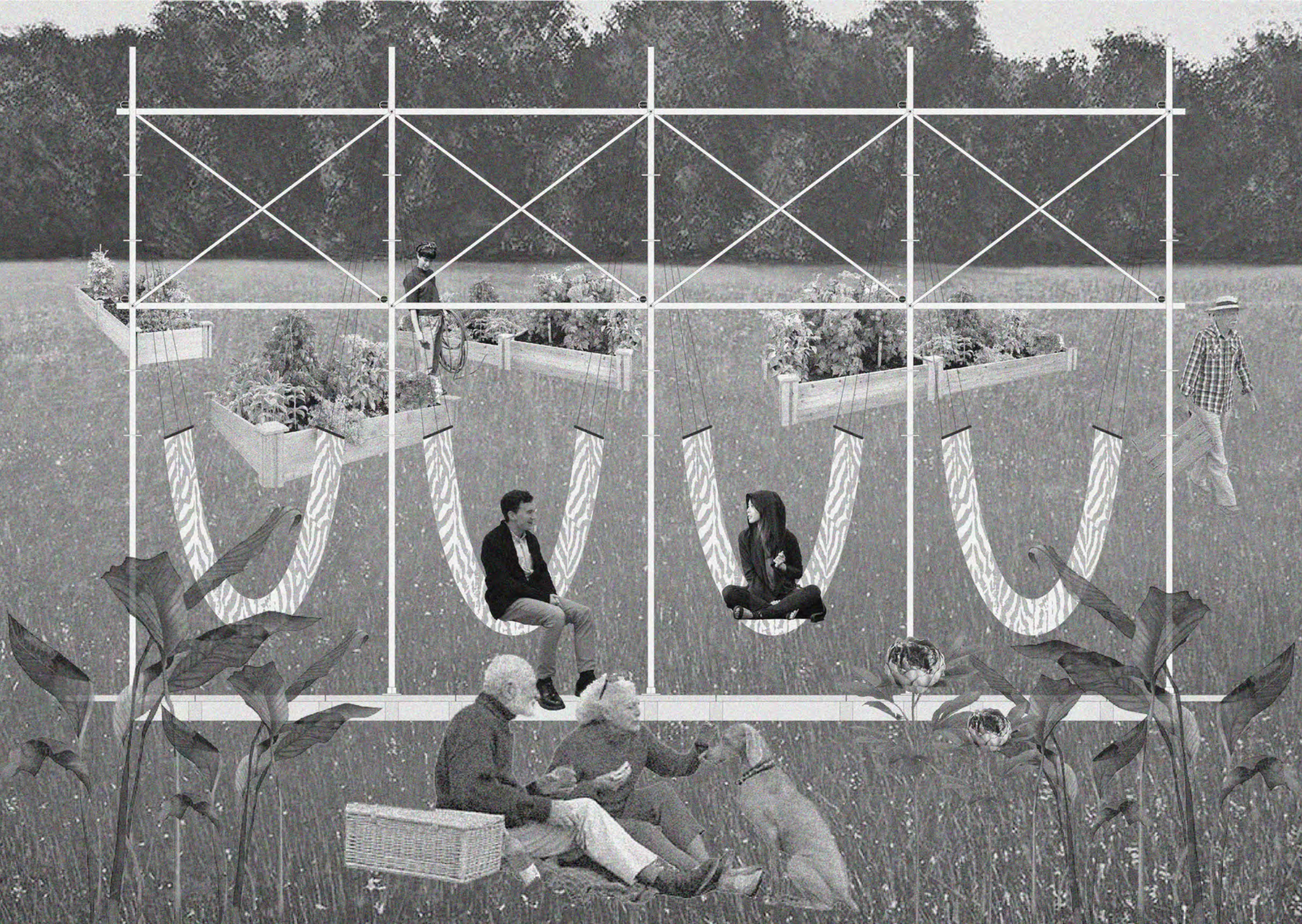
Градинарски COMMUNITY
Центар (60 m2)
/изглед/

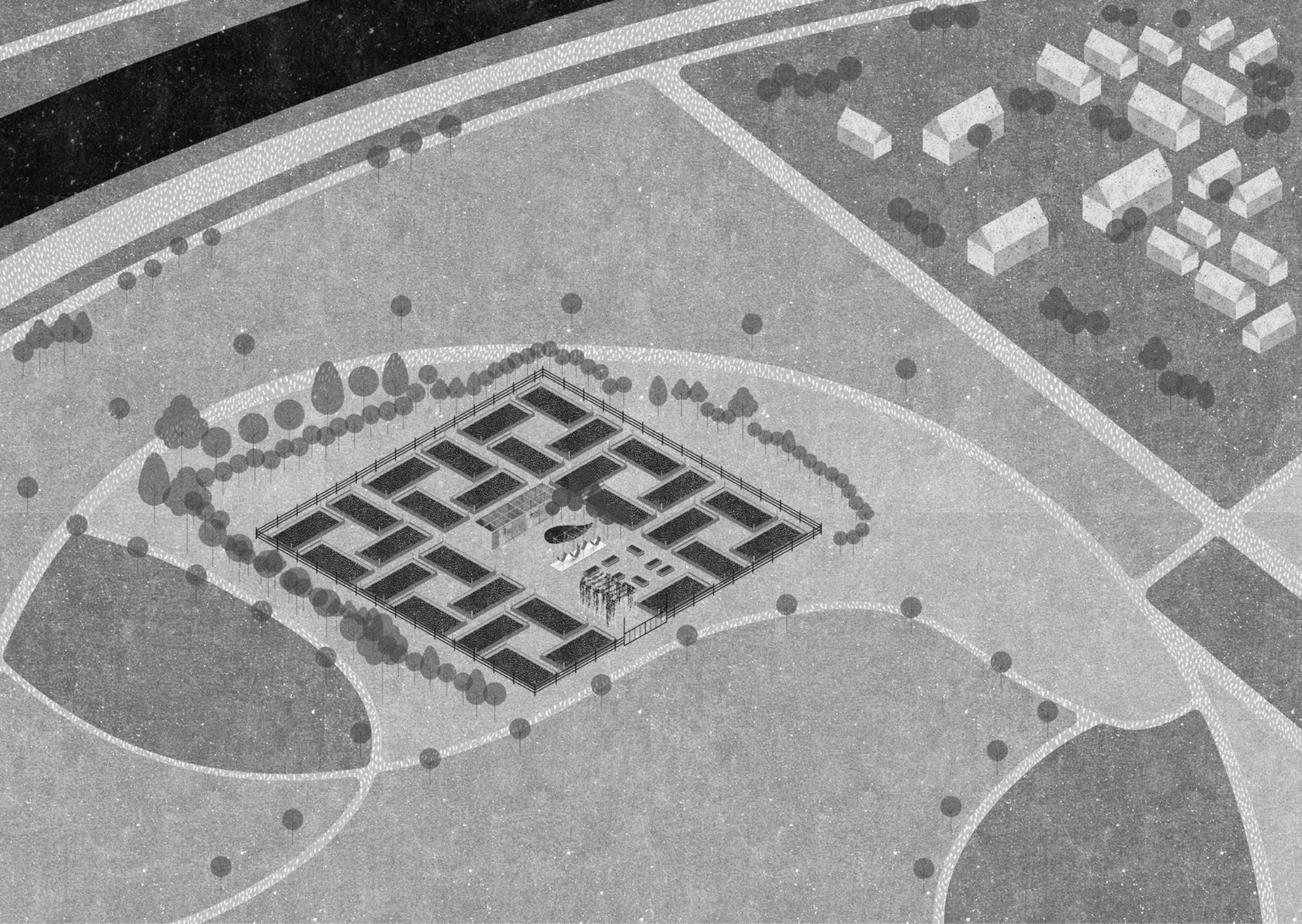

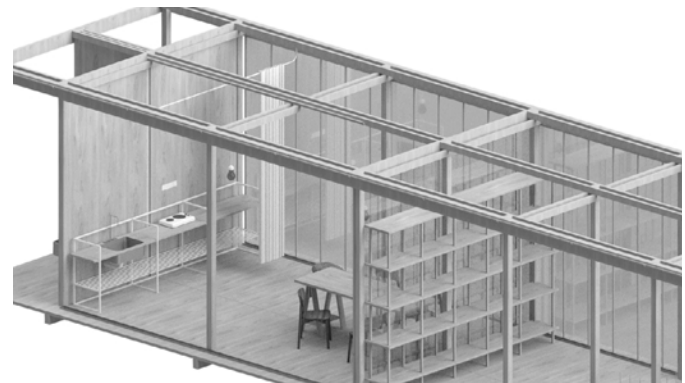
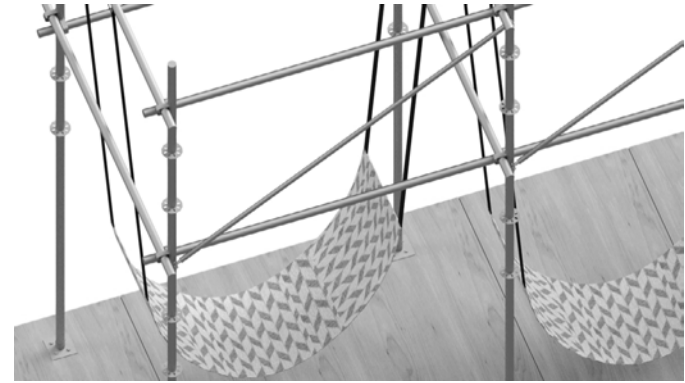
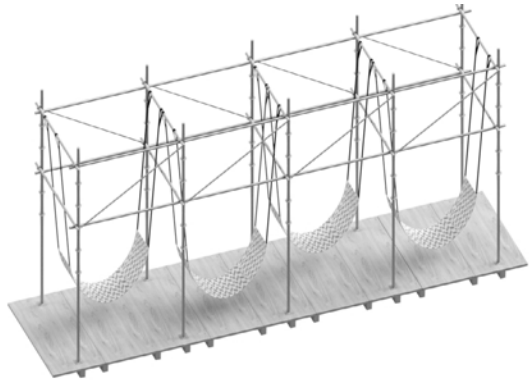
Графички прилог 3:

Просторна Инсталација
(21.6 m2)
/изглед/

_ПОГЛАВЈЕ 6p.

05/
+++++

ЗАКЛУЧОК

"Sustainability can't be like some sort of moral sacrifice or political dilemma or a philanthropic cause. It has to be a design challenge."

Bjarke Ingles

Општеството и животната средина постојано претрпуваат проблематични промени и токму затоа дизајнерите се под постојан притисок од терминологијата повеќе/поефикасно/побрзо. Оваа магистерска работа го иницира дискурсот за неопходноста од експанзивно истражување за дизајн методологиите коишто треба да им се понудат на дизајнерите за да може да ги разберат континуираните современи предизвици.

Истражувањето ја надополнува теоретската рамка за дизајн методологијата со концептуални анализи на дизајнот како процес од континуирана интеграција од повеќе дисциплини. Последователно, се иницираат и дополнителни генерички прашања за комплексноста на дизајнот како професија или предмет на проучување воопшто.

Истражувањето предлага дека мултидисциплинарниот пристап во дизајнот, обезбедува динамична концептуална рамка за афирмација на општествената и еколошката одржливост како процеси кои го променуваат квалитативното гледиште за функцијата и обликот на јавниот простор. Кохерентно, се проучуваат алатките и начинот на размислување во мултидисциплинарното пристапување при дизајнерските процеси кои ги поткрепуваат почетоците на иницијативите за заедници во променлив и фрагментиран контекст. Мултидисциплинарното пристапување во дизајнот на јавниот простор овозможува варијации од експертски консултации,

соработки и анализи кои резултираат со систематизирана интеграција на корисниците во креативниот развоен процес. Односно, граѓаните учествуваат во модификацијата на просторот кој го користат за социјализација и рекреација. Но, оваа констатација се соочува и со низа од нејасни концепти во повеќе форми.

Еден таков нејасен концепт, којшто се забележува и во емпириското и теоретското истражување е промената на корисничкото искуството за јавниот простор на потенцијалните корисници (во случајот граѓаните), и дизајнерското искуство на дизајнерите. Искуството на корисникот се променува во искуство на креативен создавач, активен учесник, иницијатор на социо-просторен однос, член на поширока заедница. Искуството на дизајнерот се променува од искуство на индивидуален дизајнер, во тим од комплементарни и некомплементарни експерти и заедничко искуство со истата поширока заедница. Подеталното расцепување на овој феномен води до сосема нов предмет на проучување, но интригирачки е да се напомене како неочекуван резултат во оваа магистерска работа и како идеја за диференцијална имплементација или адаптација на приложеното истражување.

Заокружувањето на суштината од теоретското и емпириското истражување се согледува во новооткриените дефиниции за концептуалниот дизајн во јавниот простор:

1. Концептуалниот дизајн на јавниот простор може да има оплеменувачки резултати во разни облици, но ќе биде значително поефикасен доколку се реализира со партиципација на засегнатите корисници, поконцизно: инволвираност на граѓаните во процесот на донесување одлуки.

2. Креативноста во концептуалниот дизајн на јавниот простор, не треба да се препишува само на дизајнерите, бидејќи креативноста е потенцијално присутна кај сите и може да се активира со соодветни стимулативни алатки.

3. Концептуалниот дизајн на јавниот простор може да биде мошне едукативен и да соединува уметност и наука, а можеби и многу повеќе од тоа.

4. Концептуалниот дизајн на јавниот простор не мора секогаш да резултира со опиплив продукт, може да биде и активизам за реобмислување на она што постои или континуиран процес од социо-просторни односи.

|||||
00/ _____

ИЗВОРИ

02/ ЛИСТА НА РЕФЕРЕНЦИ

[1] Dillon D. *A review of the Santa Fe Institute: Institutional and individual qualities of expert interdisciplinary work*. Harvard University Press: Massachusetts. 2001.

[2] Newell W. H. "A theory of interdisciplinary studies". *Issues in Integrative Studies*. 2005: 19: pp. 1-25.

[3] Smuts J. *Holism and Evolution*. Macmillan: New York. 1926.

[4] Lévy P. Guénand A. "Including Interdisciplinary to Industrial Design". In *14th International Conference on Engineering Design*, Stockholm 19-21 August, 2003.

[5] Hatuka T. *The Design of Protest: Choreographing Political Demonstrations in Public Space*. University of Texas Press: Texas. 2018.

[6] Goldschmidt G. *Linkography: Unfolding the Design Process*. MIT Press: Massachusetts. 2014.

[7] Inam A. *Designing Urban Transformation*. Routledge: Oxfordshire. 2014.

[8] Neuman M. "The Compact City Fallacy". *Journal of Planning Education and Research*. 2005: 25 (1): p. 17.

[9] Lynch K. *Good City Form*. MIT Press: Massachusetts. 1984. p. 151.

[10] Neuman M. *Journal of Planning Education and Research*. p. 17.

[11] Wilson E. *The Diversity of Life: With a New Preface (Questions of Science)*. 2nd ed. Harvard University Press: Massachusetts. 2010.

[12] James M. *RHS The Urban Gardenerbook*. Mitchell Beazley: London. 2017.

[13] Bernstein J. "Land use considerations in urban environmental management". *Urban Management Programme Policy*. The World Bank: Washington D.C. 1994. p.99.

[14] Blochover J. *Vitamin Green*. Phaidon Press: New York. 2012.

[15] Francis M. "Some Different Meanings Attached to a City Park and Community Gardens". *Landscape Journal*. 1987: 6 (2): pp. 101-112.

[16] Kaplan R. Kaplan S. "The restorative benefits of nature: toward an integrative framework". *Journal of Environmental Psychology*. 1995: 15: pp. 169-182.

[17] Hou J. "Urban Community Gardens as Multimodal Social Spaces". In P. Tan, ed. *Greening Cities: Forms and Functions*. Springer: Singapore. 2017. pp. 113-130.

[18] Soja E. *Postmetropolis: Critical studies of cities and regions*. Wiley: Hoboken NJ. 2000. p.102.

[19] Hummon D. "Community Attachment: Local Sentiment and Sense of Place". In I. Altman, ed. *Place Attachment*. Springer Science & Business Media: Berlin. 2012. p. 253.

ДОПОЛНИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

Archer L. "Systematic method for designers". Council of Industrial Design: London. 1964.

Barbero S. Cozzo B. "Ecodesign". H.F.Ullmann Publishing GmbH: Potsdam. 2009. pp. 221-340.

Barthes M. "Skopje, or How Context Fucked Concepts and Vice Versa". *San Rocco: Fuck Concepts! Context !* 2012; 2 (1): pp. 151- 158.

Carmona M. "Public Places, Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design". Routledge: Abingdon-on-Thames. 2010.

Canter D. "The psychology of place". Architectural Press: London. 1997.

Castree N. "Nature". Routledge: London. 2005.

Chung W. Shin C.S. (2018) : "Advances in Interdisciplinary Practice in Industrial Design". In *AHFE 2018 International Conference on Interdisciplinary Practice in Industrial Design*, Florida 21-25 July, 2018.

Cronon W. "Uncommon ground: toward reinventing nature". W.W. Norton & Co: New York. 1995.

Crouch D.P. "The historical development of urban open space". In L. Taylor, ed. *Urban open spaces*. Rizzoli: New York. 1981.

Darwin C. "On the origin of species by means of natural selection, or, The preservation of favoured races in the struggle for life". J. Murray: London. 1859.

Dawn Y. "Interdisciplinary Studies and the Bridging Disciplines: A Matter of Process". *Journal of Research Practice*. 2007: 3 (2).

Dempsey N. "Quality of the built environment in urban neighbourhoods". *Planning, Practice & Research*. 2008: 23: pp. 249-264.

Francis M. (1987): "Some Different Meanings Attached to a City Park and Community Gardens". *Landscape Journal*. 1987: 6(2): pp. 101-112.

Feireiss K. "Architecture of Change: Sustainability and Humanity in the Built Environment". Gestalten: Berlin. 2008.

Feireiss K. "Architecture of Change 2: Sustainability and Humanity in the Built Environment". Gestalten: Berlin. 2009.

Flanagan W. G. "Contemporary urban sociology". Cambridge University Press: Cambridge. 1993.

Gehl J. "Life between buildings: using public space". Arkitektens Forlag: Copenhagen. 1996.

Gehl J. Gemzo L. "Public spaces-public life". Arkitektens Forlag: Copenhagen. 1996.

Haas T. "The Necessity of Sustainability". *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*. 2009: 2(1): pp. 7-8.

Hagan S. "Ecological Urbanism: The Nature of the City". Routledge: Abingdon on Thames. 2014.

Harvey D. "Justice, nature and the geography of difference". Blackwell Publishers: Cambridge. 1996.

Hou J. Knierbein S. "City Unsilenced: Urban Resistance and Public Space in the Age of Shrinking Democracy". Routledge: Abingdon on Thames. 2017.

Hou J. "Urban Community Gardens as Multimodal Social Spaces, *Advances in 21st Century Human Settlements*". Springer Nature: Singapore. 2017. pp. 110-130.

Howard E. "Garden cities of tomorrow". Nabu Press: Charleston. 2010.

Inam A. "Designing Urban Transformation". Routledge: Abingdon. 2013.

Inam A. "Meaningful Urban Design: Teleologic/Catalytic/Relevant". *Journal of Urban Design*. 2002: 7(1): pp. 35-58.

Ivanic E. Grant J. "Growing green? Implementing environmental values in new urbanism". In the *Annual meeting of the Association of American Geographers*, Seattle 16th April, 2011.

Kara H. "Interdisciplinary Design: New Lessons from Architecture and Engineering". Actar: Barcelona. 2013 pp. 83 - 115.

Mckibben B. "The end of nature". Random House: New York. 1989.

Miller J. "Reconstructing a Public Sphere". Koenig Books: Kensington Gardens. 2018.

Newman P. Jennings I. *"Cities as Sustainable Ecosystems"*. Island Press: Washington DC. 2008.

Relph E. C. *"Place and placelessness"*. Pion: London. 1976.

Sagoff M. *"The Economy of the Earth: Philosophy, Law, and the Environment"*. Cambridge University Press: New York. 1988.

Sitte C. *"City planning according to artistic principles"*. Rizzoli: New York. 1986.

Smith D. M. *"Geography and social justice"*. Blackwell publisher: Oxford. 1994.

Soja E. *"Postmetropolis: Critical studies of cities and regions"*. Blackwell: Oxford. 2000.

Taura T. *"Creative Design Engineering: Introduction to an Interdisciplinary Approach"*. Academic Press: Massachusetts. 2016.

Whiston A. *"ECOLOGICAL URBANISM: A FRAMEWORK FOR THE DESIGN OF RESILIENT CITIES"*. Massachusetts Institute of Technology: Massachusetts. 2014.

Williams D. E. *"Sustainable Design: Ecology, Architecture, and Planning"*. John Wiley & Sons: New Jersey. 2007.

Zucker P. *"Town and square, from the agora to the village green"*. MIT Press: Cambridge. 1970.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

<https://www.archdaily.com/>

<https://au-magazine.com/>

<https://designboom.com/>

<https://design-milk.com/>

<https://dezeen.com/>

<http://google.com/>

<http://landezine.com/>

<https://www.koozarch.com/>

<https://space10.com/>

|||||
00/_____

AHEKC

ПРИЛОГ 1

ПРАШАЛНИК ЗА УЧЕСНИЦИТЕ (ГРАДИНАРИТЕ)

Овој прашалник е дел од моето истражување за магистерската работа со наслов *"Концептуален дизајн за оплеменување на јавниот простор со примена на мултидисциплинарен пристап."*

Сметам дека проектот *Развивање на прва урбана градина во Град Скопје* го оплеменува непосредниот јавен простор и токму затоа одлучив да го вклучам во моето истражување.

Сакам да откријам повеќе за организацијата на општествената градина и искуствата на учесниците. Сакам да знам зошто ви е важно да учествувате во иницијативата.

Ви потврдувам дека сите информации од прашалникот ќе се доверливо третираат и резултатите ќе се применат само за целите на академското истражување.

Прашалникот е анонимен.

Ви благодарам на соработката!

1. Кој може да учествува во општествената градина?

2. Од кога учествувате во општествената градина, која е вашата улога тука и колку често доаѓате тука?

3. Зошто сметате дека е создадена општествената градина?

4. Дали доаѓавте во паркот пред да почне иницијативата за општествената градина?

5. Зошто доаѓате тука и што најчесто правите?

6. Како би ги опишале односите со останатите учесници?

7. Што правите заедно со останатите учесници?

8. На каков начин сте вклучени во развојните процеси на општествената градина?

9. Дали сметате дека општествената градина е нова форма на граѓански ангажман, каде што граѓаните активно учествуваат во донесување на одлуки и реализација?

10. Како очекувате да се развива проектот понатаму?

00. Дополнителни коментари

ПРИЛОГ 2

ПРАШАЛНИК ЗА НЕПОСРЕДНОТО ОПКРУЖУВАЊЕ

Овој прашалник е дел од студентско истражување за магистерска работа со која се проучува иницијативата којашто се развива во паркот Парк Лисиче:

“Развивање на прва урбана градина во град Скопје”
(ОПШТЕСТВЕНА ГРАДИНА)

Истражувачот Ви потврдува дека сите информации од прашалникот ќе се доверливо третираат и резултатите ќе се применат само за целите на академското истражување.

Прашалникот е анонимен.

Ви благодарам на соработката!

1. Дали сте запознаени со иницијативата на проектот
Развивање на прва урбана градина во град Скопје?

1) Да 2) Не

2. Дали ја посетувате општествената градина?

1) Да 2) Не

3. Ве молам накратко раскажете ни што знаете за општествената градина? (како би ја опишале)

4. Што мислите за општествената градина?
(што Ви се допаѓа/што не Ви се допаѓа)

5. Дали сметате дека настанале некакви промени во паркот
откако започна изведбата на општествената градина?

6. Како би ги опишале луѓето што учествуваат во
општествената градина?

7. Ве молам пополнете дали се согласувате или не се
согласувате со следните изјави за општествената градина?

A - се согласувам/B - не се согласувам/C- не знам

- Проектот е отворен и секој може да учествува

- Функционира со затворена група на учесници

- Секогаш покануваат луѓе да се приклучат кога ги

посетувате

- Се чувствувам добредојден/а и понекогаш учествувам во
некои активности

- Сакам да се приклучам во општествената градина,
бидејќи сакам да придонесам за развој на иницијативата

8. Што мислите за тоа дека луѓето развиваат и одржуваат
јавен зелен простор со волонтерска работа?

9. Кои бенефиции и предности ги согледувате за
учесниците во општествената градина?

10. Дали би учествувале во општествената градина?

00. Дополнителни коментари